

TEHETSÉG AZ ÚJ ÉVEZREDÉRT

Az Európai Tehetségtanács (ECHA)
7. konferenciája
Debrecen, 2000. augusztus 19-22.

Előadáskivonatok

Szerkesztette:
BALOGH LÁSZLÓ ÉS TÓTH LÁSZLÓ

Debrecen, 2000

Tartalom

Előszó	9
--------------	---

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

MIRACA GROSS

A legszomorúbb hangtól a D-dúr akkordig: a gyorsított előrehaladás ajándéka	13
---	----

HUNYADY GYÖRGY

A történeti-társadalmi környezet és a tehetség kibontakozása: ösztönzés és/vagy gátlás	14
--	----

ERNEST VAN LIESHOUT

A tehetséges általános és középiskolás diákok megismerési folyamatai és iskolai teljesítménye	16
---	----

JOYCE VANTASSEL-BASKA

Tehetségfejlesztés: Mi az, amit tudunk, és mi az, amit nem.....	18
---	----

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

BALLA LÁSZLÓ

Tehetségfejlesztő komplex program a budapesti Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban	21
---	----

BALLA LÁSZLÓ – MOLNÁRNÉ DUSCHEK ESZTER

Tehetségazonosítás és bevételek vizsgálatának lehetőségei egy komplex tehetségfejlesztő programban	22
--	----

BALOGH LÁSZLÓ – KISS SÁNDORNÉ – NAGY KÁLMÁN – SAJTÓSNÉ FÖLDES KATALIN

A tehetséges gyerekek fejlesztése komplex programmal	23
--	----

BALOGHNÉ RÉPÁSI ÉVA

Az iskolai tehetségnevelés vizsgálata	25
---	----

BANÁNÉ SZÓKE ILONA

Gyorsítás, gazdagítás, differenciálás lehetőségei és eredményessége a tehetséggondozásban	27
---	----

BARTHA JÁNOSNÉ	
Tehetségfejlesztés a múzeumi órákon.....	29
BOHDANECZKYNÉ SCHÁG JUDIT – SZEGEDI ERVIN	
A magyarországi tehetséggondozás fizika és kémia tantárgyakból, különös tekintettel a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának tapasztalataira	30
BORDINÉ TÖRÖK MÁRIA	
Tehetségfejlesztő program nevelési tanácsadóban az alulteljesítés megelőzésére.....	31
BOZSIK MARIANNA – BÓTA MARGIT – MÁTH JÁNOS	
Matematikai, vizuális, zenei, pszichomotoros tehetségek énképvizsgálata	32
BÓTA MARGIT	
Családon belüli énképek – a gyerek szemüvegén keresztül	33
BUDAYNÉ KÁLÓCZI ILDIKÓ – PÓCSINÉ ERDEI IRÉN	
Tehetséggondozás speciális biológia-kémia képzéssel a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban	35
BUN ZOLTÁNNÉ	
A tehetségnevelés tapasztalatai a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának hat évfolyamú osztályában	36
CZEIZEL ENDRE	
A tehetséges gyermekek családja.....	37
DOROGI LÁSZLÓ	
A testnevelő tanár lehetőségei a sporttehetség felismerésében, támogatásában.....	38
DURÓNÉ KECSKÉS ZSUZSA	
Tehetségfejlesztés a családban.....	39
FARKAS GYÖRGY	
Tehetséggondozó program történelemből a Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban	40
FICZEKNÉ MOLNÁR MÁRIA	
Tehetségfejlesztő program az anyanyelvi oktatásban a Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban	42
FUTKOS ANDRÁS NÉ	
Humán blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában.....	43

GELLÉN JÁNOS	
Tehetségfejlesztés kontra társadalmi elvárások a 8 osztályos gimnáziumban	44
GYÖRGYINÉ HARSÁNYI JUDIT	
A gazdagítás elvének érvényesülése az iskolai munkafüzetekben.....	45
GYŐRIK FERENC	
Dúsító, gazdagító programok a szerencsi Bolyai János Általános Iskolában.....	46
HAKLNÉ PAPP MAGDOLNA	
Minőségfejlesztés és tehetséggondozás a Békessy Béla Általános Iskolában.....	47
JÁSZBERÉNYI ANDRÁSNÉ SZENDŐFI ÉVA	
Az értő olvasás elsajátításának vizuális módszere	49
KELEMEN LAJOS	
A nyelvi-fogalmi fejlődést megalapozó gondolkodási struktúrák és műveletek mérése 3-6 éves korú gyermekek körében.....	50
KIRÁLY MIHÁLY	
Művészeti blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában.....	51
KISS ATTILA – KISS ATTILÁNÉ	
A tehetségfejlesztés útjai Szerencsen: A Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola tehetségfejlesztő programja, együttműködve a Bolyai János Általános Iskolával	52
KOMÁROMI JULIANNA	
A tehetséggondozás lehetőségei és színterei a Petőfi Sándor Általános Iskolában	53
KOTORMÁN MIHÁLY	
Tehetséggondozás az iskolában, a fizika tanításában	54
KOVÁCS ANDRÁS – JUHÁSZ KATALIN	
Informatika az iskolai tehetséggondozásban.....	55
LENKEY CSABA	
Tehetségek a magyar zeneoktatás rendszerében	56
MARTINKÓ JÓZSEF	
A magyar tehetségmozgalom XX. századi történetének néhány tanulása	58

MEGYESI MÁRIA	
Tehetséggondozás a Magyarországi Római Katolikus iskolákban	59
MENYHÁRT ÉVA	
A tehetséggondozás lehetőségei a gyermekmagazinokban	60
MEZŐ FERENC	
A matematika harmadvézetesi jelentősége – avagy: érdeklődésközpontú dúsító programok a debreceni Fazekas Mihály Általános Iskolában	62
MIHÁLYI ZOLTÁNNÉ	
Tehetséggondozás evangélikus iskolákban, kollégiumokban.....	64
PAPP KORNÉL	
Tehetséggondozás a Magyarországi Református Egyház közoktatási rendszerében	65
PÁSKUNÉ KISS JUDIT	
Az árnyékotatásban való részvétel motivációi tehetséges és nem tehetséges gyerekeknél	67
PÁSZTOR ANDRÁSNÉ	
Integrált és komplex tehetségfejlesztés a zeneművészet terén (tanórán kívül).....	68
PÁSZTORNÉ KURUCZ MÁRTA	
Idegen nyelvi blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában	69
PETŐNÉ HORVÁTH MÁRIA	
Cigány tanulók szintetizátor oktatása a debreceni Fazekas Mihály Általános Iskolában az elmúlt három év tapasztalatai alapján.....	70
PIGNITZKYNÉ LUGOS ILONA	
Odyssey of the Mind – Az Érteltem Odüsszeája.....	71
POLONKAI MÁRIA	
A programkészítés metodikájának kritikus pontjai	72
RÓZSA LÁSZLÓNÉ SZABÓ DÓRA	
Zenészek ötletgazdagságának vizsgálata a tehetség és a beállítódás összefüggésében.....	74
SALLAY HEDVIG – RÁKOS PIROSKA	
Különböző nevelési stílusok – eltérő mértékű elégedettség; ahogy a tehetséges serdülők látják	75

SIVADÓ CSABA	
A görög katolikus egyház iskoláinak múltbeli és jelenbeli tehetség- gondozó értékei és törekvései	76
SZOMBATHY GÉZÁNÉ – SZŰCS SÁNDORNÉ	
Egy komplex iskolai tehetségfejlesztő program továbbfejlesztett változata	77
TÖLTSZÉKI GYULÁNÉ – SZŰCS FERENCNÉ	
Iskolai kreativitásvizsgálat	78
ÜVEGES MÁRIA ÉVA	
Vizuális nevelés programja tanterv, tanmenet és tanulómunka tükrében	80
VARGÁNÉ DÁVID MÁRIA – ESTEFÁNNÉ VARGA MAGDOLNA – TASKÓ TÜNDE	
Az iskolai alulteljesítés tanulási és tanári szemszögből. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat ismertetése	81
VELKEY LÁSZLÓ	
Tehetséggondozás a sárospataki Árpád Vezér Gimnáziumban	82
VERESSNÉ SZENTLÉLEKY KLÁRA	
Természettudományi blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában	83
VIGH IBOLYA – BECS KATALIN	
Alsó tagozatos szakköri fejlesztő munka	84
VIZI TÍMEA	
A tehetséggondozás, személyiségfejlesztés lehetőségei és pedagógiai gyakorlata az Újkerti Nevelési Oktatási Központ Általános Iskolájában.....	86
ZSIGMOND ISTVÁN – CSEKE ÉVA	
Mentális reprezentáció és intelligencia: adalékok az analógiás transzfer vizsgálatához kreatív személyeknél	87

POSZTEREK

GYÖRGYINÉ HARSÁNYI JUDIT – ELEKNÉ SZARVAS ANETT	
A tehetségfejlesztés hétköznapi kérdései	91
HAKLNÉ PAPP MAGDOLNA	
A magyarországi középkori várak története. Egy lehetséges gazdagító, szakköri program terve 12-14 éves tehetséges tanulók számára.....	92

MEZŐ FERENC	
Civil szervezetek szerepe a tehetséggondozásban.....	94
MOLNÁR BALÁZS	
Vallási tehetségek.....	96
NAGY MÁRIA – FAZEKAS SÁNDORNÉ	
Tehetséggondozás a Dózsa György Általános Iskolában, a tanulás tanítása.....	98
NÉMETHNÉ DÁVID IRÉN	
Tehetséggondozó foglalkozás a miskolci Kazinczy Ferenc Általános Iskolában.....	99

MŰHELYFOGLALKOZÁS

PIGNICZKYNÉ LUGOS ILONA.....	103
Az OM működésének vázlata	
Névmutató.....	104

ELŐSZÓ

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

A legszomorúbb hangtól a D-dúr akkordig: a gyorsított előrehaladás ajándéka

MIRACA GROSS

Tehetségfejlesztési Kutató-, Forrás- és Információs Központ
New South Wales Egyetem, Sidney, Ausztrália

Talán nincs még egy olyan pedagógiai beavatkozás, amelynek hatásait olyan alapossággal tanulmányozták volna, mint a tehetséges diákok tanulmányainak gyorsítása. Sok pedagógus ugyanis ellenzi a tehetséges diákok gyorsabb előrehaladását, attól tartva, hogy ez károsan befolyásolhatja a tehetséges diákok társas és érzelmi életét. A vonatkozó kutatások azonban azt valószínűsítik, hogy a „kalitkába zárt madár” érzelmi életére és társas kapcsolataira sokkal nagyobb veszélyt jelent az, ha a saját szellemi színvonalától messze elmaradó osztálytársak közösségében kell tanulnia.

Az előadás nagyító alá veszi a gyorsabb előrehaladás mellett és ellen szóló érveket, ismertetve néhány olyan megoldást, amelyeket sikerrel alkalmaznak a tehetséges gyermekeknél és serdülőknél. Rámutat a tehetséges és a hasonló korú tanulók szociális és emocionális fejlődésbeli különbségére, magyarázatot kínálva arra, hogy a gondosan megtervezett gyorsított előrehaladási programok miként mozdíthatják elő ezeknek a diákoknak az önbecsülését, tanulás iránti szeretetét, önmaguk és tehetségük elfogadását és a tartalmas, támogató baráti kapcsolatok kialakítását. Sok tehetséges diák számára a gyorsabb tempójú fejlesztés olyan, mint amikor a zenében a kavargó, disszonáns hangok helyébe fényes, tiszta akkordok lépnek: valami szép és jó történik.

(Fordította: Tóth László)

A történeti-társadalmi környezet és a tehetség kibontakozása: ösztönzés és/vagy gátlás

HUNYADY GYÖRGY

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Budapest

A tehetség kutatói többnyire a személyiségen belül keresik a képességek általuk tanulmányozott minőségét, és feladatukat abban látják, hogy ezen képességek kibontakoztatását és kamatoztatását szakszerűen segítsék. A szociálpszichológus szerény hozzájárulási lehetőségét latolgatva egyfelől ki kell emelni a tehetség mibenlétének szituatív jellegét, másfelől alá kell húzni a társadalom szerepét a tehetség és a tehetséges ember ösztönzésében és korlátozásában. Ez utóbbira különösképpen ráirányítja a figyelmet a „hely szelleme”, nevezetesen, hogy tanácskozásunk színhelye egy volt szocialista ország, ahol a történeti léptékű politikai, érték- és társadalmi változások egyik legfontosabb mozgatója az a tapasztalat volt, amelyet az emberek a humán kapacitásokkal való gazdálkodás gyengeségéről, s a társadalmi kontra-szelekcióról szereztek a „létező szocializmus” viszonyai között.

A klasszikus osztálytársadalmakban a társadalmi pozíció csak erősen korlátozott mértékben az egyéni tehetség és törekvés következménye, Magyarország sem volt a XX. század első felében a „korlátlan lehetőségek hazája”. A kommunista hatalomátvételt a világpolitikai feltételek kényszerei mellett többek között az segítette belülről, hogy személyes és társadalmi felemelkedést ígért széles néprétegeknek. A sztálinista diktatúra próbált is az iskoláztatás terén „társadalmi igazságot” szolgáltatni, ami azonban a maga átpolitizált és önkényes módján abszurd következményekkel is járt. 1956 után a konszolidálódó társadalomban fokról fokra lassult a társadalmi mobilitás, s e szelekció folyamata és eredményei ekkor már nálunk is empirikus vizsgálatok tárgyát képezhették. Ilyen vizsgálatok szolgáltatnak adalékokat a rendszerváltás következményeiről is, amikor az értékrend átalakulását demonstrálva egyszerre jelenik meg egyik oldalon az egyéni törekvés,

tehetség és siker kultusza, másfelől a közösségi morál és érdek alapján ezzel szembenálló kritikai fenntartás.

A változó társadalmi-történeti keretfeltételek között különböző módon és mértékben jutnak szerephez egyes, a tehetség kibontakoztatását, a teljesítményt fékező társas mechanizmusok. Ezek közé sorolhatóak esetenként olyan pszichológiai tényezők is, mint a) a köztudatban élő méltányosság-felfogások, b) csoportkohéziót biztosító normalalakulás, c) a demokratikus csoport-atmoszféra és hierarchia-képzés, s korántsem utolsó sorban d) a pozitív önértékelésnek a társas összehasonlításban és annak révén is érvényesített igénye. Józanul számot kell vetni ilyen, nélkülözhetetlen és sokban előrevivő pszichológiai tényezők ellentmondásos szerepével, hogy ennek ismeretében és befolyásolásával tudjunk tehetség-bénító és –destruáló hatásokat kiküszöbölni. Ennek gyakorlati jelentőséget is kölcsönöz a szervezeti kultúrák találkozásának és ötvöződésének globális folyamata, amely napjainkban Magyarországon is előrehalad.

A tehetséges általános és középiskolás diákok megismerési folyamatai és iskolai teljesítménye

ERNEST C. D. M. VAN LIESHOUT

Amszterdami Szabad Egyetem, Speciálpedagógiai Tanszék, Hollandia

Miben különböznek egymástól az olvasásban, helyesírásban és matematikában kiváló általános és középiskolás diákok és az átlagos szinten vagy átlag alatt teljesítő diákok? Milyen kognitív folyamatok, illetve képességek felelősek ezekért a különbségekért? Mit jelenthet ez a tehetséges gyermekek fejlesztésére nézve?

Előadásomban áttekintem azokat a közelmúltban végzett kutatásokat, amelyek segíthetnek választ adni ezekre a kérdésekre. Rámutatok arra, hogy egy-egy adott életkori csoportban az intelligencia és az olvasás között talált összefüggés könnyen félrevezethet bennünket. Mivel az olvasás fejlődése több szakaszon megy keresztül, és az egyes szakaszokban az olvasási folyamatnak nem ugyanazon összetevői fejlődnek, logikusnak tűnik feltételezni, hogy a jó olvasási teljesítményt megalapozó képességek – így például a fonetikai dekódolás képessége, a nyelvi képességek, a munkamemória kapacitása vagy a következtetési képesség – szakasról szakaszra különböznek egymástól. Ezzel összefüggésben merül fel annak a kérdése, hogy mit jelent az, ha egy gyermek a hasonló korúakhoz képest hamarabb kezd el olvasni. Lehet-e következtetni ebből arra, hogy ez a gyermek a későbbiekben az olvasás vagy más iskolai alapkészségek terén tehetséges lesz? Ahhoz, hogy világosan lássuk, miben különbözik az olvasásban tehetséges gyermek az olvasásban nem tehetséges gyermektől, az olvasási képesség összetevőit kell megvizsgálni. Az ismertetendő kutatások pontosan ezt tették. Ha sikerül feltárni, hogy melyek azok a képességösszetevők, amelyek tekintetében az olvasásban tehetséges és nem tehetséges tanulók különböznek egymástól, az nagy segítséget jelenthet mindkét csoport oktatására nézve. További érdekes kérdés, mennyire függ össze az olvasásbeli tehetség és a helyesírásbeli tehet-

ség. Akik korán tehetséget árulnak el olvasásban, azok kiváló helyesírók is?

Ami a matematikai tehetséget illeti, ezen a területen is számos kutatást végeztek annak megállapítására, hogy milyen kognitív összetevői vannak a matematikai problémamegoldásnak. Az erre irányuló kutatások nagy figyelmet szentelnek annak, milyen folyamatok játszódnak le a munkamemóriában a verbális, numerikus és vizuális-térbeli információk feldolgozása során. Kitérek a matematikai tényekre és alapműveletekre vonatkozó tudást vizsgáló kutatásokra, és azokra is, amelyek a matematikai gondolkodást tanulmányozzák. Megalapozottan tűnnek azok az állítások, amelyek a fiúk és lányok matematikai képessége közötti különbségeket hangsúlyozzák. A képességbeli nemi különbségeket többféleképpen magyarázzák. Érdeemes szót ejteni e különbségek szociálpszichológiai megközelítéséről, bár ezek a kutatások nem kimondottan a tehetséget veszik célba.

Az előadás befejező részében saját kutatásom előzetes eredményeit fogom ismertetni, amely azt kívánja feltárni, hogy milyen stratégiákat használnak az általános iskolás gyermekek a mentális aritmetikai problémák megoldásához. Ennek során matematikában jól teljesítő és gyengén teljesítő, tanulási problémákkal küzdő tanulókat hasonlítottam össze. A kutatás célja annak megállapítása volt, hogy vajon ezek a gyermekek csak a problémamegoldás gyorsaságában térnek el egymástól, vagy a stratégiák számában, jellegében és ezek megfelelő használatában is különbség van közöttük. Az eredmények szerepet játszhatnak a matematika oktatás továbbfejlesztésében, azaz hogy a matematika oktatása az eddigieknél jobban illeszkedjen a tehetséges (és nem tehetséges) gyermekek képességprofiljához.

(Fordította: Tóth László)

Tehetségfejlesztés: Mi az amit tudunk, és mi az, amit nem

JOYCE VANTASSEL-BASKA

William és Mary Főiskola, Williamsburg, Virginia, Egyesült Államok

Az előadás az egy életre szóló tehetségfejlesztés folyamatát helyezi a középpontba. Bemutatja a kiválóságra és a kreativitásra irányuló kutatások eredményeit és a kutatást és gyakorlatot összekapcsolni próbáló törekvéseket. Mint ilyen, bizonyos értelemben krónikája lesz számos e területen dolgozó szakember munkásságának. A helyzetelemzés után rátérek arra, hogy a kutatások mai állása milyen következtetésekre ad módot a tehetségfejlesztés ügye iránt elkötelezett oktatási intézmények és társadalmak számára. Végül néhány gondolatot fogalmazok meg az elkövetkezendő kutatások irányaira vonatkozóan, amelyek előrevihetik munkánkat ezen a fontos területen.

(Fordította: Tóth László)

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Tehetségfejlesztő komplex program a budapesti Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban

BALLA LÁSZLÓ

Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium, Budapest

Gimnáziumunk pedagógiai programjának középpontjában a tantestület 1992-ben hozott döntésének megfelelően a tehetségfejlesztés áll. Ez a feladat egy olyan komplex rendszerben valósul meg, amelyben a legfontosabb elemek egymást erősítő módon kapcsolódnak egymáshoz. Ennek megfelelően a tehetségfejlesztő program négy, nem mereven elválasztható rendszerre tagolható: a lineáris, dúsított tantervek, a csoportos és egyéni differenciálás, a tanterven kívüli foglalkozások, illetve a záróvizsgák. Mindezeket egy ún. hatásvizsgálat fűzi össze.

A *lineáris, dúsított tanterveket* a tantestület meghatározott tagjai közös elképzelés alapján dolgozták ki. Lényeges jellemzőjük, hogy a kapcsolódási pontokra különös figyelmet fordítanak, és a tananyagban való előrehaladás során fokozott hangsúlyt kapnak a közös fogalmak kialakításai, valamint a kölcsönös megerősítés.

A *csoportos és egyéni differenciálás* több szinten valósul meg. Elsődlegesen az egyes évfolyamok legtehetségesebb tanulói számára szervezünk emelt szintű csoportokat. Erre épül rá a délutáni foglalkozások keretében egy még speciálisabb képzés, melyhez végül mentori rendszerben különböző tanulmányi versenyekre való felkészítés kapcsolódik.

A *délutáni foglalkozásoknak* két funkciója van. Egyrészt kiegészítik a mindeni tanulóra kötelező tantervek tananyagát, másrészt lehetőséget kínálnak az egyéni képességek kibontakoztatásához.

A *záróvizsgák* elsősorban a pedagógiai munka értékeléséhez szolgálnak fontos információt, de jelentős szerepük van a tanulók tanulási stílusának kialakításában és a vizsgarutin megszerzésében is.

A *hatásvizsgálat* a tanulók általános intelligenciájának, tanulási módszereinek és motivációjának, személyiségjegyeinek és szorongásának vizsgálatával lehetőséget ad a tananyagban történő előrehaladás ütemének nyomon követésére. Ennek alapján szolgáltatást tudunk végezni a pedagógusoknak, illetve a szülőknek és az iskolavezetésnek a tehetségfejlesztés komplex rendszerének hatékony működtetéséhez.

Tehetségazonosítás és beválás vizsgálatának lehetőségei egy komplex tehetségfejlesztő programban

BALLA LÁSZLÓ – MOLNÁRNÉ DUSCHEK ESZTER
Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium, Budapest

Gimnáziumunkban 1992-ben tértünk át a nyolcévfolyamos képzési formára. Ami többek között azt jelentette, hogy közel háromszoros túljelentkezéssel kell számolni. Mivel a tantestület döntése alapján az iskola pedagógiai programjának középpontjába a tehetséggondozás került, a tanulók beválogatásánál a legfontosabb szempont a kognitív képességek szerinti rangsorolás lett. Ennek megfelelően tehetség azonosítására olyan írásbeli és szóbeli tesztek alkalmazunk, amelyek általános intellektus mellett a jelentkezők verbális és vizuális memóriáját, figyelmének erősségét és tartósságát, összefüggéslátását, kreativitását és kommunikációs képességeit mérik.

A beiskolázott tanulók tehetségfejlesztő programjában a legfontosabb elemek, a differenciálás, a dúsított tantervek és a személyiségfejlesztés. Ezeknek az alakulását egy úgynevezett hatásvizsgálat keretében folyamatosan mérjük. A mérési eredmények elsősorban a fejlesztés aktuális irányainak meghatározását segítik, de fontos információkat jelentenek az alulteljesítés kiszűrésénél is.

A felvételi eljárás korrektségének vizsgálata érdekében összehasonlítást végeztünk az említett képességeket vizsgáló tesztekben felmutatott és később, az iskolai körülmények során nyújtott teljesítmények között. A vizsgálatokat három osztály tanulóira terjesztettük ki, és meghatároztuk a megfelelő adatsoroknál mutatkozó regressziót, illetve az osztályok homogenitását. A kapott eredményekből megállapítható, hogy a felvételinél és a később mutató teljesítmények között mind a három osztály esetében szignifikáns összefüggés mutatható ki. Ez annyit jelent, hogy a megfelelő adatsorok nem függetlenek egymástól, tehát felvételi eljárás keretében nagy valószínűséggel azokat a tanulókat válogatjuk be a képzésbe, akik a fokozott szellemi munkára alkalmasak és azt vállalják is.

A tehetséges gyerekek fejlesztése komplex programmal

BALOGH LÁSZLÓ

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

KISS SÁNDORNÉ – NAGY KÁLMÁN – SAJTÓSNÉ FÖLDES KATALIN

Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola és Kollégium,
Törökszentmiklós

Az iskolánkban az alábbi tagozatok működnek, ahová felvételi vizsgával kerülnek a tanulók (ének-zene, mozgásművészet, számítástechnika, tehetségfejlesztő). Tantestületünk az 1987-88-as tanévre tehetségfejlesztő programot dolgozott ki. Konkrét eredményeit elismerték az ECHA kongresszusain is. Követő iskoláink is vannak (Mátészalkán és Szerencsen).

A tehetségfejlesztő programunk célja:

Elsődleges cél a gyerekek képességeinek feltárása és intenzív fejlesztése a leghatékonyabb pedagógiai módszerek alkalmazásával. Fontos a személyiség fejlesztése is (pl. önismeret, alkalmazkodás, moralitás, viselkedés kultúra).

A program szervezeti keretei:

A tanulók délelőtti és délutáni foglalkozásai szerves egységet alkotnak. Elsődleges feladat a tantervi követelmények minél magasabb szintű teljesítése, ugyanakkor tehetségük további kibontakoztatása a külön foglalkozásokon, az úgynevezett blokkokon.

A jelentkező gyerekek kiválasztásánál az értelmi képességek alábbi elemeit vettük célba:

- a figyelem működési elemei
- a megértő gondolkodás mechanizmusai
- verbális és vizuális emlékezet.

Az 1998-99-es tanévben programunkat átdolgoztuk, melyben a fejlesztésnek két szakaszát különítettük el.

Az alapozó szakasz a 4. osztály elvégzése után egy évig tart, melyet előkészítő évfolyamnak nevezünk. Itt ugyanis olyan alapkészségek fejlesztését valósítjuk meg, ami alkalmassá teszi a tanulókat arra, hogy a második, fejlesztő szakaszban 3 év alatt eleget tegyenek az 5., 6., 7., 8. osztályos követelményeknek.

Ebben a szakaszban (11-14 éves korig) a tehetséges gyerekek speciális fejlesztése folyik.

A tanulási stratégia és önismeret segíti a biztos, értő tanulást, kiküszöbölve a mechanikus tanulást.

A speciális tehetségek felismerése érdekében a tanulók betekintést nyernek a művészetek világába (ének-zene, tánc, vizuális kultúra). Minden tanuló részesül számítástechnikai oktatásban, s a mindennapos testneveléssel a kiegyensúlyozottságot biztosítjuk.

A program egyszerre teszi lehetővé a tehetségfejlesztésen belül a gyorsítást és dúsítást.

Az egyes évfolyamok tanmenet szerinti ütemezése:

5.: szeptember – március 1.

6.: március 1. – november 30.

7.: december 1. – június 15.

8.: szeptember 1. – május 15.

Záró vizsga: május 15. – június 15.

A programban résztvevő pedagógusok szakmai továbbképzését részben belső képzéssel, részben a Kossuth Lajos Tudományegyetem tanári szakán biztosítjuk.

Az iskolai tehetségnevelés vizsgálata

BALOGHNÉ RÉPÁSI ÉVA

Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola és Kollégium,
Törökszentmiklós

A Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola és Kollégiumot 1720-ban alapították a református hívek. Tantestületünk – Nagy Kálmán igazgató vezetésével – az 1987-88-as tanévre tehetségfejlesztő programot dolgozott ki. Elsődleges cél, a gyerekek képességeinek feltárása és intenzív fejlesztése a leghatékonyabb pedagógiai módszerek, eszközök alkalmazásával. Fontos szempont az általános intellektuális képességek és a speciális képességek párhuzamos fejlesztése. Nagy hangsúlyt fektetünk a személyiség fejlesztésére is (önismeret, alkalmazkodó képesség, moralitás, viselkedéskultúra, stb.), hiszen fejlett személyiség nélkül nem képzelhető el a tehetség kibontakoztatása.

A helyi program hatásvizsgálata: két osztályban végeztem méréseket 1998. szeptemberében, 1999. márciusában és 2000. májusában fogom az utolsó mérést végezni. Az egyik osztály tehetségfejlesztő osztály, a másik egy párhuzamos számítástechnika tagozatos – a mérés kezdetén még – ötödik osztály. Az 1998-99-es tanévben új programmal indított osztályt választottam vizsgálódásom tárgyává.

A tehetségfejlesztő program célja a kezdeti szakaszban a szintrehozás, a tanulók képességstruktúrájának feltérképezése, az önismeret fejlesztésével, egy olyan „fegyvert” adni a gyermek kezébe, amivel bátran, magabiztosan, értékeinek, lehetőségeinek tudatában reális célokat tűzhet maga elé, és azt el is érheti.

A tanulási technikák azon elemeit vizsgálta, amelyek közvetlenül vagy közvetve kiemelkedő szerepet játszanak az ismeretek feldolgozásában és elsajátításában. Arra próbáltam választ keresni, hogy hogyan hat a tanulók képességeinek alakulására, ha kiemeljük korábbi iskolai környezetéből, és komplex programmal próbáljuk gyorsítani fejlődését. A figyelem, emlékezet, a megértés, a képzelet mérésével,

önmagukhoz és a kontroll osztályhoz való viszonyítás segítségével vizsgáltam, és bizonyítottam be, hogy a tanulási technikák jelentős szerepet játszanak a tanulás eredményességében, tehát fejlesztésük elengedhetetlenül fontos a tehetséges gyerekeknél is. Tapasztalat, hogy a tanulók mindennapi tanulmányi munkájuk során „kipróbálják, alkalmazzák a tanult technikákat, nyitottak ezek használatára, változtatják a követelményeknek megfelelően, ezért teljesítményük jobb lesz.

A személyiségvizsgálathoz az Eysenck-féle kérdőív magyar változatát használtam. Összegezve a tehetségfejlesztő osztály személyiség-háttere kedvezően fejlődött.

A következő fontos lépés az volt, hogy megnézzem, hogyan alakulnak az iskolai tanulás háttérében álló motívumok a tehetségfejlesztő program során, és mik a kudarcból való félelem és a sikerorientáció változásának jellemzői. A méréshez az Entwistle–Kozéki-féle iskolai motivációs kérdőívet használtam, itt is pozitív tapasztalatról tudok beszámolni.

A kudarcból való félelem és a sikerorientáció jelentősen befolyásolja a tanulók iskolai tevékenységét. A tanulási orientációs vizsgálatokhoz Entwistle–Kozéki-féle tanulási orientációs kérdőívet használtam.

Minden mérés és teszt azt mutatja, hogy jó úton járunk. A gyerekek egészségesen, töretlenül fejlődnek mind a tanulásban, mind személyiségjegyeikben, és ezek ösztönrendszerében. Mutatják ezt a számok, kategóriák, motívumok, százalékok. De ezek mögött gyerekek és pedagógusok közös munkája rejtőzik, a szürke hétköznapiakban.

Gyorsítás, gazdagítás, differenciálás lehetőségei és eredményessége a tehetséggondozásban

BANÁNÉ SZÓKE ILONA

Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola és Kollégium,
Törökszentmiklós

1987 óta foglalkozom a Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskolában tehetséges gyerekek oktatásával, nevelésével, fejlesztésével.

Iskolánk tehetségfejlesztő programja célul tűzte ki a tehetséges gyermekek diagnosztizálását, sokoldalú fejlesztését. Fontos szerepet kapott a programban a differenciálás, gyorsítás, dúsítás és a motiváció. A fent említett elvek a következőképpen valósulnak meg.

Gyorsítás: Mivel a tanulók különböző iskolákból érkeznek, így az ötödik osztály első félévében elengedhetetlenül szükséges az ún. szintre hozás, mely az első négy év tananyagának áttekintését, készségszintre emelését jelenti. A továbbiakban gyorsított tempóban haladnak a tananyaggal, hiszen kiemelkedő képességeik ezt lehetővé teszi.

Dúsítás: Mélyebb és átfogóbb tanulási tapasztalatokról gondoskodik a tehetséges tanulók számára. Olyan témákkal foglalkoznak, melyek nem kapcsolódnak szorosan a tanterv által megfogalmazott iskolai tananyaghoz, közvetetten azonban elősegítik annak mélyebb megértését *differenciált formában*. Például természettudományi, drámajáték blokk.

A gyorsítás gyakran a dúsítással együtt fordul elő. Ha gyorsabban lehet megtanítani a tananyagot, akkor arra is van idő, hogy a tantervekben nem szereplő témák is megbeszélésre kerüljenek. Elsősorban a mindennapi életben előforduló, őket is foglalkoztató témák kerülnek napirendre, mint környezetszennyezés és hatásai; a Föld fölmelegedésének problémája; Természetvédelem; kihalóban lévő fajok; Vörös könyv; modern irodalom; társadalompolitikai kérdések; választások; híres helyek, nevezetes építmények a Földünkön; híres feltalálók, kutatók nemzetiségi hovatartozása stb.

A délutáni foglalkozások során nagyobb lehetőség van ezek megvalósítására, hiszen a tanítási órákon a tér és az idő illetve az elsajátítandó tananyag nagyon komoly kereteket szab, melyet az igazán tehetséges, kreatív tanulók nehezen viselnek el. A délutáni órákon szárnyal a fantáziájuk, megnyilvánul kreativitásuk. Egy komplexebb témánál se vége, se hossza a miérteknek? Problémamegoldás során kedvelik a nehéz, gondolkodtató feladatokat, melyre több megoldási javaslattal állnak elő. Jelentős mértékben lehet fejleszteni kommunikációs képességeiket. Szívesen mondják el megfigyeléseiket, összegzik kísérleti eredményeiket. Vitatkoznak, próbálják egymást meggyőzni, ha eltérő véleményre jutottak. Megoldási ötleteket adnak egymásnak, amelyek néha abszurdnak tűnnek. Vitakultúrájuk olykor kívánnivalót hagy maga után, hiszen a túlzott önérvényesítés társaik rovására mehet.

Sokan és sokféleképpen fogalmazták meg a tehetségesekkel való foglalkozás szükségességét és hogyanjának elméletét. A gyakorlati megvalósításra azonban kevesebb példát találtam. Ezért éreztem fontosnak, hogy kidolgozzak néhány vázlatot, illetve blokk programot, amely a gyakorlati életben kipróbálásra került. Hiszen a korábban megfogalmazott elvek, törvényszerűségek akkor érnek igazán valamit, ha a gyakorlat során rendszeresen megvalósulnak.

A program helyességének igazolására összehasonlító vizsgálatot végeztem két végzős nyolcadik osztályban. Az egyik osztály négy éven keresztül részt vett a tehetségfejlesztő programban, míg a másik nem. Összehasonlítottam tanulmányi eredményeiket, illetve a megismerési folyamatok szintjét. Mindkét esetben a tehetségfejlesztő osztály ért el magasabb értékeket. A korábbi tapasztalatok alapján bízom benne, hogy az esetleges követéses vizsgálat kimutatja, hogy ezen a fejlesztő programon részt vett tanulók nagyon magas százalékban felsőfokú képesítést szereznek. A program mindenképpen beváltja a hozzá fűzött reményeket.

Tehetségfejlesztés a múzeumi órákon

BARTHA JÁNOSNÉ

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Gyakorlóiskolája, Debrecen

1993 óta tanítok Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program szerint. A program tananyaga tartalmazza a társadalomismeret tanítását is. Szakítva az ott leírtakkal és megragadva a gazdag helyi lehetőségeket, lakóhelyünkkel, Debrecennel ismerkedünk meg.

A tematikát úgy építettem föl, hogy tanév elején, amikor még az időjárás is engedi, a szabadban töltjük az órákat. Ebben az időszakban ismerkedünk meg Debrecen középületeivel, építészetével, köztéri szobraival, oktatási intézményeivel, a Nagyerdő kínálta szabadidős lehetőségekkel. Már ekkor tevékenyen bevonom a tanulókat a munkába. Felkészülnek idegenvezetésre, beleélik magukat különböző szituációkba, pl. egy-egy híres ember szemével próbálják látni és ismertetni a város egy-egy nevezetességét, párbeszédet, vitát folytatnak valamely épület szükségességéről, esztétikumáról. Tehát játszanak. Ez a gyermeki játék lehetővé teszi, hogy testben-lélekben azonosuljanak a tevékenységgel, és ez állandó örömforrássá váljon mindannyiunk számára.

Ezt követően a tanítás egyik fontos színhelye a múzeum. Felismertem, hogy a múzeumlátogatás alapvetően szabad művelődési forma és ezért a gyerekek számára a múzeummal való találkozás élmény, és további múzeumi látogatások motivációs forrása kell legyen. Ehhez olyan típusú foglalkozásokat kezdtem kidolgozni, melyek alkotó jelleggel, a játék örömeivel-izgalmaival teremtik meg a foglalkozás oldott hangulatát, az élményszerű ismeretszerzést, a kreatív alkotási lehetőséget, a fantázia szárnyalását, a játékos beleélés élményét.

A múlttal való rendszeres találkozás és ismerkedés olyan motivációt alakít ki a gyerekekben, mely későbbi felnőtt életükre is hatással lesz, s remélem, a játékos foglalkozások felébresztik bennük az alkotó kedvet, adva egy kis többlet-merészséget, többlet-figyelmet a dolgok iránt. S bízom benne, talán kicsit szabadabban mozog majd a világban, ha felnő, talán jobban meghallja a néma dolgok szavát.

A magyarországi tehetséggondozás fizika és kémia tantárgyakból, különös tekintettel a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának tapasztalataira

BOHDANECZKYNÉ SCHÁG JUDIT – SZEGEDI ERVIN
Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma

A XX. században a magyar természettudósok meghatározó szerepet játszottak az atommag energiájának felszabadításában, a repülés és az űrtechnika kifejlesztésében, az élettani folyamatok kémiai hátterének feltárásában, a számítógép létrehozásában, vagyis csaknem mindenhol, amire a századból, természettudományos szempontból emlékezni érdemes.

Sokan kérdezték, és kérdezik, hogy mi a magyar középiskola titka? Előadásunkban ennek az összetett kérdéskörnek egyik aspektusával szeretnénk foglalkozni.

Felfogásunk szerint a sikeres tehetséggondozó tevékenység lényege, hogy a tehetséges tanulóknak tudásuknak megfelelő szintű, inspiráló, inger-gazdag környezetet kell teremteni, ami a tehetséggondozás szervezeti formáinak egymásra épülő rendszerében valósítható meg legcélszerűbben.

A magyar természettudományos közoktatásban már a múlt század végén megkezdődött a tehetséggondozást szolgáló szervezeti struktúra kiépítése. Ez napjainkra egy kifinomult rendszerré állt össze, amely tartalmaz lokális-, megyei-, regionális- és országos vonzáskörű szakköröket, hasonlóan tagolt versenyrendszert, szakfolyóiratokat. Előadásunkban ezt a rendszert szeretnénk ismertetni, és be szeretnénk mutatni, hogy gimnáziumunk tanulói és tanárai hogyan kapcsolódnak be ebbe a rendszerbe.

Tehetségfejlesztő program nevelési tanácsadóban az alulteljesítés megelőzésére

BORDINÉ TÖRÖK MÁRIA
Nevelési Tanácsadó, Berettyóújfalu

Munkahelyemen, a berettyóújfalui Nevelési Tanácsadóban hat éve – létrejötté óta – foglalkoznak a tehetséges gyerekek gondozásával, fejlesztésével. A tehetséggondozó program a következő elemekből épül fel:

- A tehetségesek azonosítása
- Önismereti csoportok szervezése
- Hatékony tanulási technikák, csoport
- Egyéni segítségnyújtás (alulteljesítés, magatartászavar stb.)
- Intellektuális tehetségek korai azonosítás, fejlesztése
- Kiemelkedő intellektuális tehetségekkel való komplex foglalkozás

Előadásomban a következő területeket szeretném bemutatni:

1. A tehetségesek azonosítása, fejlesztése

A tehetségesek azonosítása a hetedik osztályban történik a tanulmányi eredmények, a pedagógusok véleménye, valamint pszichológiai vizsgálatok alapján. Akiknél a vizsgálatok során az derült ki, hogy önismeretük vagy tanulási technikáik a gyenge oldal, csoportot szervezünk.

2. Intellektuális tehetségek korai azonosítása, fejlesztése

Óvodások között is végzünk azonosítást. Célunk, hogy a gyerekek kiemelkedően fejlett intellektuális területét (matematika, természettudomány) tovább fejlesszük. Másrészt a gyenge oldalak azonosítása után, e területek olyan szintre való fejlesztése, hogy ezek ne akadályozzák a gyerek iskolai fejlődését.

3. Kiemelkedő intellektuális tehetségekkel való komplex foglalkozás

Az óvodások között talált kiemelkedő intellektuális (matematika) tehetségek számára az év további részében egyéni fejlesztő foglalkozásokon való részvétel lehetőségét kínáljuk fel azzal, hogy a fejlesztést az óvoda befejezése után is folytatjuk. Célunk a komplex fejlesztés.

Előadásomhoz számítógépes prezentációt is készíték.

Matematikai, vizuális, zenei, pszichomotoros tehetségek énképvizsgálata

BOZSIK MARIANNA

Mérei F. Pedagógiai Szakszolgálat, Tiszaújváros

BÓTA MARGIT – MÁTH JÁNOS

Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet

Kutatásunk speciális területeken tehetséges, 10-14 éves korú gyerekek énképre irányult. Már történtek vizsgálatok intellektuális tehetségek énképre vonatkozóan (Bóta, Máth, 1999). Tehetségen nem csupán az intellektuális tehetségeket értjük, hanem vannak speciális területen tehetséggel rendelkező gyerekek is, akiknek kiemelkedő képességei a mindennapi élet valamely területén fognak megjelenni kiváló teljesítményként. Mivel az énkép és a teljesítmény szoros kapcsolatban van egymással, nem hagyhatjuk figyelmen kívül e gyerekek önmagukra vonatkozó percepcióját sem. Vizsgálatunkban matematikában, zenében, sportban, rajzban kiemelkedő teljesítményt nyújtó, felső tagozatos, jó átlagos intellektussal rendelkező tiszaujvárosi általános iskolás gyerekek (144 fő) vettek részt. A kiválasztás alapját adták a szaktanári javaslatok, az adott területen elért megyei vagy országos versenyek eredményei, ill. a tanulók tanulmányi átlageredményei. A kontrollcsoport 20 átlagos intelligenciájú, speciális területen nem tehetséges gyermekből állt. A vizsgálatot a Tennessee énképskálával végeztük, amelyet kiegészítettünk családrajzzal, és a családi körülményekre vonatkozó adatokkal is (szülők iskolai végzettsége, testvérek száma, születési sorrend).

Hipotéziseink voltak: (1) Van eltérés az énkép tekintetében az egyes csoportok között. (2) A tehetséges gyerekek énképe jobb a kontroll csoport énképénél. (3) Befolyásolja az énképet az, hogy tagozatos osztályba jár a gyermek. (4) Találunk különbségeket a szülők iskolai végzettségére vonatkozóan a tehetséges és a kontroll csoportok között. (5) Találunk különbségeket a családrajzokon az egyes tehetség csoportok között a szülők dominanciájára vonatkozóan.

E hipotézisek eredményeit és lehetséges magyarázatait mutatjuk be a konferencián.

Családon belüli énképek – a gyerek szemüvegén keresztül

BÓTA MARGIT

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

A család, mint az emberi együttélés sajátos közege és rendszere, az egymásra hatás sokféleségét teszi lehetővé, és tartja fenn. Elsősorban az érzelmi tényezők és az interperszonális történések képezik a családi összetartozás alapjait, és a személyes kapcsolatok váltják ki és szabályozzák a családon belüli jellegzetes mechanizmusokat. Minderre építve feltételezzük, hogy ezek átszűrődnek, vagyis megmutatkoznak a családon belüli azonosulásokban, a családon belüli énképek hasonlóságában is.

A vizsgálat fő célkitűzése: feltárni, hogyan alakul az énkép a családi szocializáció folyamatában, vagyis az anyával és az apával való interakciókon keresztül mi jelenik meg, mi reprezentálódik, és az általunk használt tulajdonságlistán keresztül mi manifesztálódik a „reális énképben”. A másik célkitűzés pedig, hogy a szülőkről alkotott kép és a gyerek „vágyott énképe” mennyire esik egybe, vagyis a szülő mekkora modellértékkel bír a gyerek számára.

A saját magáról, a szüleiről készített különböző „fotókat” a gyerek „fényképezőgépén” keresztül hívjuk elő és helyezzük albumba. A különböző (én)leképezések közötti harmónia, avagy disharmónia meghatározza az alkalmazkodás sikerességét is. De milyen tényezők befolyásolják a leképezések közötti egybeeséseket?

Ezeknek néhány független változóval való kapcsolatát vizsgáltuk, úgy, mint a család állapota, testvérszám, születési sorrend, csoporthoz tartozás (tehetséges, normál), nem.

Hipotéziseink a következők voltak:

- A család állapota és az azonosulások között együtt járásoknak kell lenniük. Vagyis feltételezzük, hogy ha stabil a család állapota, harmonikus a gyereknek a szülővel való kapcsolata, akkor az énképe (amit magáról gondol) hasonlít arra, amit a szülő szerinte gondol.

- Az előbbi helyzetet feltételezve azt is gondoljuk, hogy a gyerek ideálképe jobban egybeesik a szülőkről alkotott képpel, vagyis olyan szeretne lenni, mint a szülei. Tehát a harmonikus, teljes családnál a modellkövetés erős (nagy egybeeséseket várunk).
- Nagyobb fokú azonosulást feltételezünk a tehetséges gyerekek és szülei között, valamint az elsőszülöttek és az egykék esetében is.

A téma elméleti vonatkozásait és a vizsgálati eredményeket részletesen a konferencián mutatjuk be.

Tehetséggondozás speciális biológia-kémia képzéssel a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban

BUDAYNÉ KÁLÓCZI ILDIKÓ – PÓCSINÉ ERDEI IRÉN
Tóth Árpád Gimnázium, Debrecen

Évtizedek óta foglalkozunk a természettudományok iránt érdeklődő tanulók fejlesztésével, versenyekre, felvételire való felkészítésével, részben tanórákon, részben tanórán kívüli foglalkozásokon. Munkánk eredménye a sok siker a versenyeken és felvételikén és a diákok szemléletében bekövetkező pozitív változások. Tevékenységünk kiszélesedett 1987-től, amikor újraindíthattuk a *biológia és a kémia speciális képzést*.

Foglalkozásainkat úgy tervezzük, hogy tematikánk alapján a megfelelő tantárgy (biológia illetve kémia) keretében a tananyagon túl a versenyekre is felkészítünk, tájékoztatást adunk természet- és környezetvédelmi fogalmakról, lakóhelyünk értékeiről.

A kémia *versenyekre* – Irinyi János, OKTV, KÖKÉL és KÉMCSŐ folyamatos feladatmegoldó versenyek – az aktualitásoknak megfelelően készülünk. Év elején a számítási feladatok gyakorlásával kezdünk, majd kiegészítjük olyan laborgyakorlatokkal, melyekre a tanórai keretekben nincs lehetőség. Különösen fontos ez akkor, ha általános képzésű osztályba járó, kémiai érdeklődésű tanulók versenyeznek, s jutnak tovább a megyei, illetve országos fordulókra.

A biológiai versenyekre – Kitaibel Pál, OKTV, Diószegi Sámuel, Bugát Pál komplex természetismereti verseny, dolgozatírási *pályázatok* – hasonlóképpen a kiírásnak megfelelően készítjük fel a diákokat. Ennek további lehetősége a 10 éve működő BIOCÉN Környezet- és Természetvédelmi Klub rendezvényein való aktív részvétel. Leginkább az élőlény- és élőhelyismeret gazdagítása, a *kutatási módszerek* megismerése, alkalmazása, az *önálló munka* elkészítése a fő cél.

Akár a kémia, akár a biológia felkészülés egész éves rendszeres foglalkozást jelent tanárnak és tanulónak egyaránt, de a versenyek előtt napi kapcsolat van köztünk.

A tehetségnevelés tapasztalatai a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának hat évfolyamú osztályában

BUN ZOLTÁNNÉ

Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma

A gyakorlóiskolákban tanuló diákok általában határozott elképzelés birtokában választanak iskolát: ha az irányt még nem is ismerik, eltökélt szándékuk, hogy érettségi után felsőfokú intézményben folytatják tanulmányaikat. Emiatt vállalják az állandó versennyel járó kemény munkát. A mi diákjaink is ilyenek: ambiciózusak, sikerorientáltak. Azért is jött létre nálunk a hatosztályos képzés, hogy megkönnyítsük számukra a felkészülést, a minél kisebb zökkenőkkel való továbbhaladást, tehetségük kibontakoztatását.

Szeretném bemutatni azt, hogyan lehet úgy szervezni a gimnáziumi hat évet, hogy a jó tanulmányi munka mellett a gyerekek személyisége ne sérüljön, lehetőleg jó, egészséges irányba fejlődjön, és ez az idő esetleg még élményszerű és élvezetes is legyen.

Kiemelkedően fontos szerepe van ebben az esetben a tehetség-gondozásnak: meg kell találnunk minden egyes diákunknak a megfelelő tanulási módszert, pályairányt, ki kell alakítanunk az önismeretnek olyan fokát, amely – lehetőség szerint – a legjobban megóvja a diákokat a fölösleges kitérőktől, ugyanakkor segít megőrizni a kíváncsiságot, az állandó tanulásvágyat, a világ megismerésének igényét.

A tehetséges gyermekek családja

CZEIZEL ENDRE

Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Madách Imre, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc, József Attila, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Pilinszky János és Nagy László családelemzésének legfőbb tanulságai hét pontban foglalhatók össze:

1. *A férfi dominancia.*
2. *A legidősebb fiú túlsúly.* A 16 költő-géniusz közül 15 a testvérek között a legidősebb fiúként szocializálódott.
3. *Kivételes költő adottságok korai jelentkezése.* E specifikus szellemi adottság korai (nem egyszer 10 éves koruk előtti) és spontán jelentkezése a veleszületett, minden bizonnyal genetikai eredetre utal.
4. *A külső indíttatás hiánya.* A költő-géniuszek nem a szülői irányítás vagy pedagógusi kiválasztás eredményeképpen kezdtek verseket írni. Sőt, ezt gyakorta éppen a szülői akarat és az iskolai elvárások ellenére tették.
5. *Sporadikus jelentkezés,* vagyis a kivételes költő táalentumok ritkán mutatnak családi halmozódást. A vizsgálat szerint a költő-géniuszek szüleiben e kivételes képesség nem fordult elő. A 16 költő-géniusz gyermekei közül csak egyben mutatkozott meg e tehetség. A költői táalentum testvérekben észlelt ritka ismétlődése felveti e specifikus szellemi tulajdonság kivételes megnyilvánulásának lappangó öröklődését. E korán és spontán jelentkező szellemi adottság valószínűleg kisszámú (valószínűleg két) génre vezethető vissza, amelyek e specifikus szellemi adottság és az aspecifikus kivételes kreativitás együttes megnyilvánulására teremthetik meg az esélyt.
6. *A géniusz-szolidaritás.* A saját, új költői világukat megteremtő poéta-géniuszoknak csaknem mindig szembesülniük kellett a társadalmi értetlenséggel. Ez alól a kivételt a kortárs és későbbi géniuszok jelentették, akik segítették őket, illetve később elfogadtatták nagyságukat.
7. *Rövid életűek.* A költő géniuszok többségének élettartama sokkal rövidebb volt, mint amit genetikai adottságaik számukra biztosítottak.

A testnevelő tanár lehetőségei a sporttehetség felismerésében, támogatásában

DOROGI LÁSZLÓ

Semmelweis Egyetem (Budapest), Testnevelési és Sporttudományi kar,
Pszichológia Tanszék

A program kidolgozása 1999 szeptemberében kezdődött azzal a céllal, hogy az egyetemen képzett testnevelő tanárok áttekintést kapjanak a sportban tehetséges gyerekek felismeréséről és neveléséről, továbbá megbecsüljék és hatékonyan fejleszteni tudják a tehetség szomatikus, pszichikus, motorikus összetevőit. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni az intellektuális képességek és a pszichomotoros tehetség kapcsolatát.

A curriculumban helyt kapna a tehetség felfedezése, kognitív, morális, szociális, emocionális szempontok és kapcsolatok, a teljesítményszint és –motiváció, illetve a korai fejlesztés módszereinek megítélése.

A sportolóknál könnyen mérhető a magas teljesítmény, amelynek legnyilvánvalóbb feltételeiként a fejlett motorikus képességeket ismerik el. A tehetséggondozás célja az iskolában az a tradicionális alapigény, hogy az egyoldalúságot mellőzzék, és a tanulók minden képessége harmonikusan fejlődjön, tehát az általános képességek sokoldalú fejlesztésének módja a sportbéli képességek fejlesztésére is vonatkozik. Bár a tehetséggondozást és az élsportra nevelést gyakran egynek tekintik, szerintünk módszertanilag más-más megközelítést kíván e két terület. Elismerjük az élsport magasán kvalifikált eredményeit, azonban az általános tehetségnevelő programokat kívánjuk hangsúlyozni, hiszen szoros kapcsolatot látunk a tömegsport és az egészség között.

Szerintünk a tanár lehetőségei az oktatási-nevelési környezet megváltoztatásában, a teljesítménymotiváció kialakításában rejlenek, amely feltételezi a konkrét teljesítmények feltételeinek biztosítását, azok reális értékelését és a további lehetőségek és remények felkeltését.

Programunk kiegészíti a debreceni tehetségkutatást, mert elhelyezi a sporttehetséget, mint önálló diszciplínát az általános tehetséggondozás rendszerében.

Tehetségfejlesztés a családban

DURÓNÉ KECSKÉS ZSUZSA
Kőbányai Pedagógiai Kabinet, Budapest

A kivételes tehetségek felismerésének és gondozásának egyik kulcsfontosságú területe a család. E tényt erősítik a szociokulturális tehetségmodell szellemében végzett külföldi és hazai kutatások és kísérletek.

A harmonikus családi légkör és az optimális otthoni környezet maximálisan hozzájárulhat a gyermeki tehetség teljes körű kibontakozásához. A család potenciális tehetségfejlesztő voltát a neveléstörténeti irodalom is alátámasztja. Ugyanakkor számos családi probléma és családtagok közötti konfliktus forrása is lehet az, hogy a gyerek – különböző diagnosztikai mérések alapján – tehetségesnek bizonyul. Konfliktus adódhat az alábbi helyzetekben:

- tehetséges gyerek egy vagy több nem tehetséges testvérrel,
- több tehetséges gyerek a családban,
- tehetséges gyerek nem tehetséges szülővel,
- tehetséges gyerek tehetséges szülővel,
- a tehetséges gyerek, mint elsőszülött,
- a tehetséges gyerek nála idősebb nem tehetséges testvérrel,
- az alulteljesítő tehetséges gyerek stb.

A családon kívüli interakciókban (kortársak, iskola, nem rokon felnőttek stb.) is adódhatnak nehezen feloldható konfliktusok. Mindez nevelési és fejlesztési gondokat jelenthet a családban, de ezek megoldására tudományosan megalapozott, hatékony módszerek alkalmazhatók.

A kutatási és megfigyeléseken alapuló tapasztalatok szerint összefüggés van a szülői személyiség és a tehetségfejlesztés között. Az intézményesített (iskolai) tehetséggondozás sem lehet igazán eredményes a családdal való együttműködés nélkül.

A tehetséges gyerekeket nevelő szülők nevelési és fejlesztési gondjai, problémái intézményi szinten is figyelmet igényelnek. Bár már léteznek a szülők pedagógiai munkáját segítői fórumok, mégis szükséges az intézményesített tanácsadó szolgálat továbbfejlesztése.

Tehetséggondozó program történelemből a Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban

FARKAS GYÖRGY

Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium, Budapest

A Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium pedagógiai programja a tehetséggondozást jelöli meg az iskola legfontosabb feladatául. Ehhez igazodik a felvételi rendszer, a képzési struktúra, a tantervi program, valamint a tanulók ún. követéses pszichológiai vizsgálata.

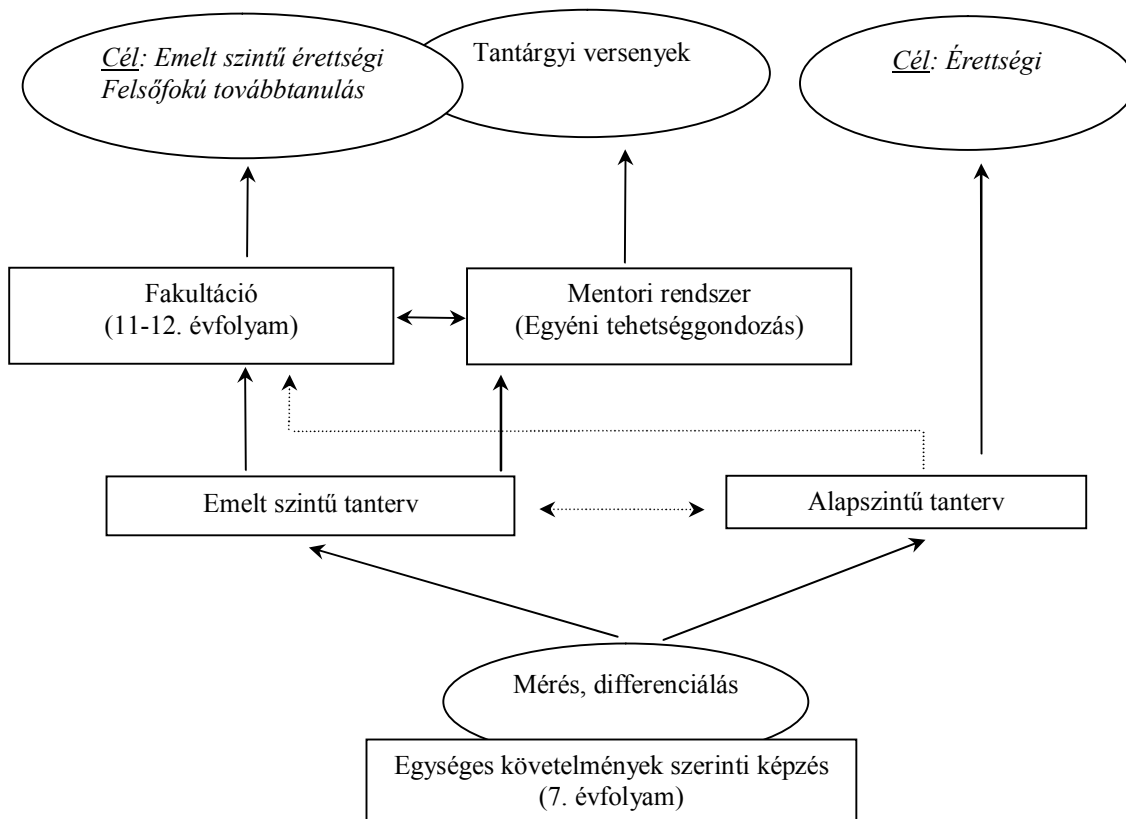
A tantervi program 3 jól elkülöníthető szakaszra tagolódik (alapozó, tantárgyi, szintetizáló), melyekben a tanulók életkori sajátosságainak megfelelően alakítottuk ki a tantárgyi struktúrát, a követelményrendszert, illetve ehhez igazítottuk a képességfejlesztő munkát.

A tanulók képességei az egyes évfolyamokon belül is eltérőek, ezért a hatékonyabb oktatás csak a differenciált képzési rendszer bevezetésével képzelhető el. Kidolgoztuk az ún. alap- és emelt szintű tanulócsoporthoz tartozó rendszerét, ami lehetővé tette, hogy tantárgyanként és évfolyamonként az eltérő képességű és érdeklődésű diákok a saját képességeiknek megfelelő képzésben részesülhessenek.

A csoportos differenciálás mellett oktatási struktúránk másik fontos eleme az egyéni tehetséggondozás, az ún. „mentori rendszer”. Ebben a legtehetségesebb tanulókat készítjük fel a különféle tanulmányi versenyekre.

A történelem munkaközösség is kihasználja a fentebb vázolt szerkezet nyújtotta előnyöket. Összehangolt munkával sikerült elérni, hogy a 8. évfolyamtól induló emelt csoportokba jó képességű, érdeklődő tanulók kerüljenek, olyanok, akik a 11. évfolyamtól induló fakultációkon vagy a mentori képzésben egyaránt megállják a helyüket.

A szerkezeti és tartalmi koncepció helyességét, valamint a mindennapi munka hatékonyságát egyre több versenyeredmény is bizonyítja.

Tehetségfejlesztő program az anyanyelvi oktatásban a Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban

FICZEKNÉ MOLNÁR MÁRIA

Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium, Budapest

Gimnáziumunk az 1993/94-es tanévben tért át a nyolcévfolyamos képzésre. Pedagógiai programunk középpontjában a tehetséggondozás és -fejlesztés áll. Tanterveinket a pedagógiai programban megfogalmazott céloknak megfelelően a munkaközösségek dolgozták ki. A linearitás mellett ezek fő jellemzője a dúsítás, gazdagítás.

A tehetségfejlesztés hatékonyságának egyik feltétele a differenciálás. A tanulók tudásszintjük felmérése után alap-, illetve emelt szintű csoportba kerülnek. A két szint között egyrészt a program mélységében, másrészt a tanítás és tanulás módszereiben is különbség van. Az összehangolt tanterveknek megfelelően a csoportok átjárhatóak.

Az anyanyelvi képzés négy szakaszban történik. Az első három évben a grammatikai ismeretek megalapozásán van a hangsúly; a második szakaszban a stilisztikán és nyelvtörténeten; a harmadik egységben a szövegalkotás dominál, végül a negyedik a szintetizálása.

Az emelt szintű anyanyelvi csoportok munkájának megszervezésében a cél a tanulók igényeire, szükségleteire, motiváltságára alapozott fejlesztés. Nem az ismeretek visszaadása, hanem a tanultak alkalmazása a másik fontos cél.

Az emelt szintű csoportok programjára épül az egyéni tehetséggondozás, a versenyekre való felkészítés, melyeket a rendszeres délutáni foglalkozások is segítik. A 11-12. évfolyamon a fakultációs órák egészítik ki, illetve váltják fel az emelt szintű csoportokat. Ezek fő célja az egyetemi–főiskolai felvételi vizsgákra való intenzív felkészítés. A heti 3 órás magyar előkészítő a tanulók pályaorientációjának megfelelően három felsőoktatási intézménytípusra készít fel.

Gimnáziumunkban jól bevált az év végi vizsgák rendszere. A diákok vizsgarutint szereznek, másrészt a témakörök kidolgozása közben a tanultak rendszerezésére is lehetőség nyílik.

Tantárgyunkból a 7. évfolyamon vizsgáznak a tanulók; a leíró nyelvtani ismereteket írásbeli és szóbeli vizsgán kérjük számon.

Humán blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában

FUTKOS ANDRÁSNÉ
Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

A humán blokkfoglalkozások jó lehetőséget adnak a tartalmi koncentrációra, mivel 13 éves korra a tanulók már elegendő ismerettel rendelkeznek, s fontos, hogy ezek között az összefüggéseket is megtalálják.

Az élményszerűen szerzett ismeretek és a megtanultak rendszerezése kap helyet a 7. és 8. osztályos foglalkozásokon. Egy-egy téma feldolgozása 2 órában történik. A rendszerezésnél az időrend érvényesül.

A témák feldolgozása történelmi áttekintéssel indul, ehhez kapcsolódik az adott kor-, korszak stílusirányzata, s annak jellemzői az irodalomban, zenében és a képzőművészetben: megismerik az alkotókat, valamint azt, hogy milyen alkotások születtek, s az alkotásokon keresztül hogyan érvényesül a korban uralkodó stílusirányzat.

A megszerzett ismeretek felelevenítését szolgáló beszámolók, kiselőadások mellett szerepet kap az új ismeretközlés is. Például érdekességek az adott költő, író életrajzából vagy valamelyik művéről. Itt kerül sor a már megtanult memoriterek felidézésére is, valamint új művek és könyvek bemutatására, ismertetésére. Ehhez társul a zenei és képzőművészeti alkotások széleskörű bővítése, mely a véleményformálásra is lehetőséget teremt.

A komplexitás során szerepe van a közvetlen tapasztalatszerzésnek és az esztétikai élményhez juttatásnak is, ezért a blokkok anyaga kiállítások-, színház- és hangverseny látogatásokkal egészül ki. A foglalkozásokon mindig helyet kapnak a dramatikus játékok, versfelismerési, nyelvi játékok stb. A tanulók kreativitását bizonyítja, hogy maguk is szerkesztenek feladatokat a foglalkozásokra, pl.: rejtvényeket, kakukktojást, TOTO, hiányos verssorok kiegészítése stb.

Úgy gondoljuk, hogy a komplex blokkjaink elősegítik tanulóink logikusabb gondolkodását, valamint adnak egy alapműveltséget, amire a későbbiekben építkezhetnek, kreatívabbá és nyitottabbá válhatnak a világ dolgai iránt.

Tehetségfejlesztés kontra társadalmi elvárások a 8 osztályos gimnáziumban

GELLÉN JÁNOS

Szegedi Kis István Református Gimnázium, Békés

1. A tehetségfejlesztéssel szemben támasztott szakmai követelmények

A pedagógiában jártas szakemberek és különösen a tehetségfejlesztést ismerők jól látják, hogy maradandó eredményeket csak a tanulók sokoldalú (intellektuális – emocionális, szóbeli felidézés – gyakorlati alkalmazás stb.) fejlesztésével lehet elérni. A sokoldalú fejlesztés lehetőségeit a „nevelési idő” (Gáspár, 1999) azonban korlátozza.

2. Az iskolával szemben támasztott társadalmi (szülői, tanulói) elvárások

A tanulók és a szülők alapvető érdeke a magyarországi felsőoktatási felvételi rendszer következtében, hogy iskoláink „versenyistálló” legyenek. Még akkor is ezt kérik tőlünk, ha ez az „egydimenziós” fejlesztés nem csupán a diák egészséges személyiség struktúrájának kialakulását hátráltatja, esetleg deformálja, hanem a későbbi (felnőttkori) teljesítményre is negatívan hat.

3. 2000-ben továbbra is fennálló kérdés tehát:

„tehetségfejlesztés avagy versenyistálló”

A gazdagítás elvének érvényesülése az iskolai munkafüzetekben

GYÖRGYINÉ HARSÁNYI JUDIT
Nevelési Tanácsadó, Hajdúszoboszló

A gazdagítás vagy dúsítás egyike a leggyakrabban alkalmazott tehetségevelési módszereknek. E fogalom gyakori használatát az magyarázza, hogy jelentése kevésbé körvonalazott, ill. nem kizárólag tehetségpedagógiai terminus technicus.

Munkám során tanórai keretek közötti, normál, felső tagozatos osztályokban történő gazdagítási lehetőségeket vizsgáltam meg. Kutatásom tárgyát természettudományos területen használatos munkafüzetek képezték, melyek az individualizáló módszerek alkalmazásának kiváló eszközei lehetnek. Elvégeztem két korcsoportra vonatkozóan (6. és 8. osztály) a munkafüzetek kérdéseinek, feladatainak elemzését, összehasonlítottam őket a szemléletes és fogalmi gondolkodás kapcsolatára, valamint a gondolkodás egész és résztevékenységeire (műveleteire) vonatkozóan. Azt tapasztaltam, hogy a kérdések, feladatok összeállításakor figyelembe vették az alapvető pszichológiai és módszertani elveket, de a hangsúlyt főleg a tartalmi tudás bővítésére helyezték, sokszor figyelmen kívül hagyva az adott életkor kognitív fejlettségének lehetőségeit a feladatok megoldásában. Az elemző munkám során nem találtam olyan feladatokra példát, ahol a gazdagítás mélységbeli vagy kiterjedésbeli formáit alkalmazták volna.

Azt hiszem, jelentősen megkönnyítené a pedagógusok munkáját, ha a munkafüzetek összeállítói javasolnának olyan feladatokat, nyújtának olyan ötleteket, amelyek lehetővé tennék a gazdagítás elvének érvényesülését, hiszen az alaposabb elmélyülés, tantárgyak közötti integrációs lehetőségek megállapítása, problémahelyzetek megoldása nemcsak a tehetséges gyermekek érdeklődésének felkeltése és képességeinek fejlesztése szempontjából fontos.

Dúsító, gazdagító programok a szerencsi Bolyai János Általános Iskolában

GYÓRIK FERENC
Bolyai János Általános Iskola, Szerencs

Iskolánkban 1990. szeptemberétől foglalkozunk komplex személyiségfejlesztő és tehetséggondozó programmal. Elképzeléseink középontjában két fő szempont áll:

- a tanulók megfelelő külső és belső motiválása,
- az egyéni differenciálás

A differenciált munkára tanórán kívül, különösen a délutáni blokkokban van lehetőség. Éppen ezért dúsító, gazdagító programokat dolgoztunk ki a 10-14 éves tanulók számára.

Integrált természettudományi blokkot dolgoztunk ki közösen a törökszentmiklósi Bethlen Gábor és a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskolával, melyet a KOMA II. pályázat kuratóriuma elfogadott. Majd a művészeti nevelés témakörben Zeneművészeti és vizuális kultúra c. gazdagító programot készítette el a három iskola.

Az elmúlt három évben a délutáni dúsító, gazdagító programokba bevontuk a város vonzáskörzetében tanuló tehetségesnek vélt és érdeklődő gyerekeket is ún. „csúcscsökköri” foglalkozások keretében Öt területen angol-német nyelv, informatika, kémia-környezetbarát blokk, médiaismeret, integrált természettudományi blokkot indítottunk. Minden év októberétől május közepéig járnak a gyerekek a szakkörökre. Negyedik éve természetismereti szaktáborral zárjuk az egész évi programot.

Tájékoztatómban ezzel kívánok foglalkozni.

Minőségfejlesztés és tehetséggondozás a Békessy Béla Általános Iskolában

HAKLNÉ PAPP MAGDOLNA
Békessy Béla Általános Iskola, Debrecen

Iskolánk Debrecen északi részén, lakótelepi környezetben fekszik, magas házak között. Közel a „város tüdejéhez”, a Nagyerdőhöz.

Jelenleg 20 éves a panel technológiával készült épület. Az iskola alapításakor a környékre fiatal családok költöztek sok gyermekkel. Napjainkra megváltozott a helyzet: erősen lecsökkent a gyermeklétszám, már iskolánknak „meg kell küzdenie” minden tanulóért.

A változások életre keltették tantestületünk innovatív képességét. A kollektíva hozzálátott a minőségfejlesztési rendszer kiépítéséhez. Pályázatot nyújtottunk be a minőségfejlesztési II. modell kiépítésére. *A minőségfejlesztés és a tehetséggondozás azonban egymást feltételező rendszer.* Tehát, ha minőségfejlesztésre gondolunk, akkor a tehetséggondozás kérdése nem kerülhető meg. Egyrészt azért, mert az oktatáspolitikai, a pedagógiai programunk elvárja a tehetséges tanulókkal való foglalkozást, másrészt a tehetséges tanulók partnerei iskolánknak, meg kell ismernünk, és ki kell elégíteni igényeiket.

Iskolánk helyzete a tehetségfejlesztés szempontjából

Eddig is éltünk és élünk a tehetségnevelés hagyományos formáival. Majd egy évtizedet fordítunk gondot a speciális tehetségek képzésére. Sportági osztályt létrehozva, atlétika területén nevelünk sportolókat. Ennek sikere is bizonyítja, hogy megfelelő szakember is szükséges az eredmény eléréséhez. Jelenleg humán irányultságú, jövő tanévtől környezetkultúra irányultságú csoport megszervezésével kívánjuk a tehetségnevelés ügyét szolgálni. E sokféle irány még tovább bővül az idegen nyelv emelt óraszámú oktatásával és számítástechnikai képzéssel.

Fejlődési lehetőségeink

A fenti sokszínű képzés szükségessé teszi, hogy tehetségfejlesztő szakember koordinálja az ehhez kapcsolódó feladatokat. Iskolánkban

3 fős tehetségfejlesztő „team” (mindannyian a debreceni egyetem tehetségfejlesztő képzésen szerezték ismereteiket) alakult, mely a közös munka „szellemi háttérét” adja.

Első lépésként fontos egyetértenünk abban, hogy *kit tartunk tehetségesnek*. Iskolánk jelenlegi tanulói között sok a szociokulturálisan hátrányos helyzetből érkező. Sokan magatartási, tanulási zavarral küzdenek. Az alulteljesítők felismerése nehéz. Éppen ezért döntő jelentőségű, hogy a tehetségesek azonosításakor gondolunk-e rájuk is.

Iskolánk számára fejlesztési távlatot jelent a tehetségesek *pontosabb beazonosítása*. Ehhez szükséges a tehetségfejlesztő szakértő, iskolapszichológus, fejlesztő pedagógus, szociálpedagógus, tanár, szülő, gyermek véleménye egyaránt.

Következő lépésben *megfelelő programot* kell kínálnunk. Iskolánkban a tehetségfejlesztés alapvető célja a jelenleg a tehetséges tanulók „erős” oldalának fejlesztése. A körülmények ismeretében azonban cél lehet a „gyenge” oldal támogatása is, gondolunk itt különféle korrepetálásokra, vagy a szociokulturális hátrány leküzdésére, családterápiára, személyiségfejlesztő-, kommunikációs képességeket fejlesztő csoportokra, tanulási módszereket fejlesztő tréningekre.

A programokat folyamatosan figyelni, ellenőrizni szükséges, hogy a változó igényeknek megfeleljenek. Ezen a ponton a minőségfejlesztés elveihez kanyarodunk vissza.

A tehetségfejlesztő szakértő lehetséges feladatai sokrétűek:

- azonosítás,
- programok szervezése, koordinálása,
- tanácsadás (tanároknak, szülőknek, gyermekeknek),
- tehetséges tanulók nyomon követése,
- kapcsolattartás különféle tehetségfejlesztéssel foglalkozó szakmai szervezetekkel.

Összefoglalva

Számunkra fontos feladat, hogy megtaláljuk, és programot biztosítsunk a nehezen felismerhető tehetségesek számára is. Ehhez megfelelő eszközöket, módszereket keresünk. A társadalmunknak és gyermekeinknek elemi érdekét képviseljük, amikor minden tehetséges gyermeket igyekszünk megtalálni, és támogatni.

Az értő olvasás elsajátításának vizuális módszere

JÁSZBERÉNYI ANDRÁSNÉ SZENDŐFI ÉVA
Dózsa György Általános Iskola, Debrecen

A módszer a kisiskolás korra jellemző konkrét képi gondolkodásra és annak kifejező eszközére, a rajzi ábrázolásra épül. Az önállóan elolvasott szavak, szó szerkezetek, mondatok, tartalmilag összefüggő mondatok megértését a tanulók rajzban igazolják. Szövegekhez képsorokat készítenek. Ebben az alkotó munkában egyéni, kreatív módon a gyermekek egész személyisége vesz részt, és ezen keresztül fejlődik. Az egyéni képsorokhoz egy-egy mondatot írnak. Így valósul meg az önálló szövegfeldolgozás rajzban és írásban.

A módszerhez 1. és 2. osztályosok számára *Értem!* címmel munkafüzet van forgalomban, mely a tanulókat e módszer elsajátításához szükséges módszertani lépéseken végigvezeti, és az egyénekre differenciált munkalehetőséget is biztosítja.

A nyelvi-fogalmi fejlődést megalapozó gondolkodási struktúrák és műveletek mérése 3-6 éves korú gyermekek körében

KELEMEN LAJOS

Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Kara

A nyelvi-fogalmi fejlődés folyamatáról Piaget, Wallon, Vigotszkij, Bruner, Mérei Ferenc, Lénárd Ferenc és sok más kutató nyomán tudjuk, hogy a gyermek által érzékelt események, tárgyak, valamint a végrehajtott, látott cselekvések a sokszori tapasztalás során elveszítik a maguk konkrétságát, általánosítás révén absztrahálódnak, s fogalmakká, nyelvi alakzatokká, szavakká válnak. E folyamat analógiájaként találkozhatunk a 3-6 éves gyermekeknél az élménysűrítés, szimulakrumképzés, utalás jelenségével, mely a gyermekek szerepjátékának, közösen átélt élményeinek és a világ leképzésének elengedhetetlen eleme. A cselekvések, élmények és a megismerés leredukálása egy utalásos mozdulattá, egy szimulakrummá ugyanazokat a gondolkodási struktúrákat és műveleteket alapozzák meg, melyek a nyelvi-fogalmi fejlődésben is alapvetőek.

Hipotézisem szerint, ha valamely gyermek kortársaihoz képest gyakrabban és gazdagabb módon alkalmazza az utalást és a szimulakrumképzést, akkor a nyelvi-fogalmi fejlődése is előrehaladottabb kortársainál. Hipotézisem igazolásához egy olyan összetett méréses eljárást szeretnék kidolgozni, melynek egyik része méri a gyermekek szimulakrumgazdagságát, másik része pedig a nyelvi-fogalmi fejlettséget. Feltételezésem szerint az összetett méréses eljárás két kapható eredménye korrelál egymással.

Jelen konferencián a méréses eljárás kidolgozásának eredményeiről szeretnék beszámolni.

Kutatásaim célja, hogy az óvodapedagógusok számára mérhetővé tegyem a nyelvi-fogalmi fejlődést megalapozó gondolkodási struktúrák és műveletek fejlettségét, s erre építve a fejlesztés módjai is meghatározhatóvá váljanak.

Művészeti blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában

KIRÁLY MIHÁLY

Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

Tanulóink tanórán kívüli tevékenységformákban ismerkednek meg a különböző művészeti ágakkal. Célunk megismertetni az egyes művészeti tevékenységek jelrendszerét, formanyelvét, s azt, hogy tanítványaink gyakorlati munkáikon keresztül képesek legyenek műalkotások befogadására, értelmezésére, s egyéni ízlésük formálására, valamint esztétikus környezet kialakítására. Ennek érdekében a következő művészeti blokkokat működtetjük iskolánkban: (1) virágkötészet, (2) népi mesterségek, (3) festészet, (4) néptánc, (5) társastánc.

A *virágkötészet* célja ízlésformálás, kézügyesség-, esztétikai érzék- és manuális készség fejlesztése. A gyerekek megismerik a virágkötészetben használatos eszközöket, szerszámokat, megtanulnak begyűjteni, szárítani és alkalmazni környezetükben lévő növényeket, virágokat, terméseket. A kompozíciókat meghatározott alkalmakra készítik – ekkor alkalmazkodnak a népi szokásokhoz, hagyományokhoz – a lakásdekorálás funkcióját látják el.

A *népi mesterségek* – a csuhézás, agyagozás, faragás, gyöngyfűzés – fejlesztik a kézügyességet, a formaérzékét, a szín- és eszközhasználatot és megmozgatják a képzeletet.

A *festészet*. Diákjaink megismerkednek képzőművészeti alkotásokkal, eljárásokkal és szintani törvényekkel. E tevékenység célja az aktív rajzolás, festés és műelemzési kedv felkeltése, s hogy megismerjék a különböző művészeti korok és művészek kifejezési szándékát, jelképrendszerét.

A *néptánc, társastánc*. Táncoktatóink célja, hogy a mozgáskultúra beivódjon a gyerekek életébe, s a népi hagyományokat megismerjék, ápolják. A társastáncokon tanítványaink megtanulhatják különböző korok és népek táncait.

Modern világunkban e foglalkozásoknak nagyon fontos közösségteremtő, emberformáló ereje van.

A tehetségfejlesztés útjai Szerencsen: A Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola tehetségfejlesztő programja, együttműködve a Bolyai János Általános Iskolával

KISS ATTILA ÉS KISS ATTILÁNÉ

Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola, Szerencs

Tantestületünk 1993-ban döntött a tehetséggondozó program beindításáról. Az iskola vezetése felismerte a tehetséggondozás jelentőségét és szerepét az oktató-nevelő munkában, ezzel is szélesítve a továbbtanulásra való felkészülés lehetőségét. A város Bolyai János Általános Iskolája 1990-ben indította tehetséggondozó programját, ennek folytatására kerül sor a Bocskai István Gimnáziumban.

Az általános iskola tehetséggondozó programja az 5. osztálytól indul. Az első 4 évfolyamon folyó képzés az alapozásra helyezi a hangsúlyt, vegyes összetételű, válogatás nélküli osztályokban. A szakasz végén – pszichológiai vizsgálatok alapján – tehetségfejlesztő osztály szerveződik. Itt a kötelező tanítási órák után a következő blokkokban fejleszthetik képességeiket a tanulók: természettudományi, anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi, számítástechnika, vizuális kultúra.

A 8. osztály után e képzésben résztvevő tanulók nagy része a Bocskai István Gimnáziumban tanul tovább, ahol a tehetséggondozó program bizonyos módosításokkal, átalakításokkal folytatódik.

A délutáni blokkokat felváltja a „sávós” rendszerű délelőtti tanrendbe épített egy-egy tantárgycsoporton belüli felvételi előkészítés, melynek területei: matematika, számítástechnika, történelem, anyanyelv és irodalom, idegen nyelv. A választás önkéntes, de a szaktanárok is élnek a válogatás lehetőségével. Délutáni foglalkozásokon kerülhet sor a néptánc-népművészet, vizuális kultúra, énekkar, sportkör, újságírás és -szerkesztés művelésére.

Szeretnénk ezzel egy olyan modellt – együttműködési formát – bemutatni, mely kereteit tekintve alkalmas az általános és a középiskolai tehetséggondozás egységként kezelésére, hatékonyságának növelésére.

A tehetséggondozás lehetőségei és színterei a Petőfi Sándor Általános Iskolában

KOMÁROMI JULIANNA

Petőfi Sándor Általános Iskola, Debrecen

Iskolánk 12 éve kapcsolódott be a Zsolnai József akciókutatása nyomán kialakult Értékközvetítő és képességfejlesztő programba. Pedagógiai programunk megalkotásakor ezt adaptáltuk, helyi lehetőségeink és a felhasználók igényeinek megfelelően. Az ÉKP a műveltséget képességként fogja fel. Hitvallása: mindenki tehetséges valamiben. Az iskola dolga megmutatni a lehetőségeket, biztosítani a gyermeknek a teret önmaga kipróbálásához, személyiségét úgy formálni, hogy megtalált képességei (értékei) belső szükségleteinek, tudásvágyának fő mozgatórugója legyen.

Rugalmas tantárgyi rendszerünk különösen 1-5. osztályig ügyel az ismeretcentrikus tantárgyak és a tevékenységi programok egyensúlyára. A program hátrányt kompenzál, önmegvalósítást szorgalmaz, tehetséget keres és fejleszt. A tanuló egy évig foglalkozik az adott tevékenységgel, majd a felismert tehetség, a kialakult belső motiváltság alapján választhatja azt a fakultációs rendszerben (néptánc, furulya, ének, sakkozás, bábozás és színjátszás, kézművesség, szövés).

Nevelési-oktatási rendszerünket az információs és kommunikációs kultúrát középpontba állító anyanyelvi nevelés hatja át. Külön terület az önművelés, mely már első osztálytól alapvető forrása a tehetségfejlesztésnek. Az önálló kutatómunka, önfejlesztés szervesen kapcsolódik az egyénhez igazodó differenciált tanulásszervezési modellhez. A közvetlenül és közvetve irányított tanulói tevékenységek lehetőséget adnak a pedagógusnak, hogy heterogén osztályokban viszonylag homogén, képesség szerinti csoportok szervezésével egyidejűleg szolgálja a felzárkóztatás és a tehetséggondozás ügyét.

Az egésznapos rendszer arra is lehetőséget ad, hogy a tanulókkal egyénileg foglalkozzunk (versenyfelkészítés), szakkörökön, fakultációkon fejlesszük őket.

Tehetséggondozás az iskolában, a fizika tanításában

KOTORMÁN MIHÁLY

Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Általános Iskolája

Néhány gondolat a tehetségről, majd a tehetséggondozást (is) legjobban segítő *humanisztikus iskola* néhány ismértéről. Az iskolát akkor humanizáljuk, ha a gyereket természetének megfelelő tevékenységre szoktatjuk, ha megismertetjük az alkotás boldogságával és megismeri az együttműködés örömeit. Két alapvető ismért: az iskola milyen értékeket tart fontosnak a nevelésben és az oktatásban; milyenek az iskolában az emberi kapcsolatok, hogyan születnek mind az egyénre, mind a közösségre vonatkozó legfontosabb döntések.

Néhány gondolat *a tanárról*, majd tehetségeket nevelő tanárról, a kreatív pedagógusról, az igazi nevelőről.

Végül *a tehetséges gyerek* jellemzőiről, a kognitív elvárásokról, az érzelmi nevelésükben és szociális kapcsolataikban szükséges tapasztalatszerzésükről beszélnek.

Ezen inkább elméleti alapvetések után, a megnevezett gondolatkörökben fejteném ki tapasztalataimat, illetve elképzeléseimet. Az iskolával kapcsolatosan: annak történetében hogyan változtak és maradtak értékei, hogyan változott szerkezete és mikre lenne szüksége. Ezt követően személyes tapasztalatok és a tehetséggondozásban elért eredményekről (bizonytalanságokról), annak területeiről beszélnek, melyhez kapcsolódhatna egy rövid beszélgetés.

„A nevelésügy olyan, amelynél a pillanatnyi lelkesülés csak keveset tehet, olyan növény, amely csak folytonos ápolás mellett tenyészhetik, oly ügy, amelynél a siker inkább tevékenységünk folytonosságából és következetességétől, mint azon hévtől függ, mellyel azt megkezdtük.” (Eötvös József)

Informatika az iskolai tehetséggondozásban

KOVÁCS ANDRÁS – JUHÁSZ KATALIN
Debreceni Egyetem, Matematikai és Informatikai Intézet

Magyarországon a középfokú oktatás eredményességét gyakran a középiskolák továbbtanulási mutatói, valamint a tanulmányi versenyeken és a diákolimpiákon elért helyezéseik alapján határozzák meg. A természettudományos tárgyakat és a matematikát illetően a magyar diákok nemzetközi versenyeken, diákolimpiákon való egyenletesen jó, a mindenkori nemzetközi élmezőnyben való szereplése arra utal, hogy a legjobb középiskoláinkban nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő színvonalú oktatás folyik.

A standardizált tesztekkel való tanulmányi teljesítménymérések azonban azt mutatják, hogy a nyolcvanas évek közepe óta hazánkban az iskolai oktatás eredményessége stagnál, illetve csökken. A folyamat megfordításához több ponton is be kell avatkozni a közoktatás rendszerébe.

Egyfelől a tananyagot úgy kell átalakítani, hogy az iskolai oktatásba a legmodernebb pedagógiai-pszichológiai kutatások eredményei is beépülhessenek. (Így például matematikából a legnépszerűbb és nemzetközi szinten is kiváló tankönyvcsaládunkat a feladatrendszeres oktatás alapján dolgozták ki.)

Másrészt az elméleti oldalról történő változtatáson kívül a pedagógusok gyakorlati képzését is módosítani kell. Az oktatásban egyre nagyobb szerephez kell juttatni a számítógépet. A mi kutatásaink a számítógéppel támogatott tanításra, illetve tanulásra irányulnak. Olyan pedagógusképzési és továbbképzési tematika kidolgozására törekszünk, melynek segítségével a pedagógusok felkészülhetnek a tehetséges diákokkal való foglalkozásra, s ezzel egyidejűleg a korszerű informatikai eszközöknek az oktatásban való alkalmazására.

Tehetségek a magyar zeneoktatás rendszerében

LENKEY CSABA

Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, Miskolc

A művészet „az emberiség tudatra ébredése (Babits Mihály). Egyben az emberiség egyetemes nyelve is. Az emberi haladásért és tökéletesedésért küzdő művészek alkotásai – mint a megismerés jelentős eszközei – tartalmasabbá, színesebbé teszik életünket, gazdagítják érzelmeinket.

„Világképünk a művészet nélkül tökéletlen lenne”, mondta C. Fiedler. A művészet segít abban is, hogy ne csak a múzeumokban és a képtárakban keressük a szépet, hanem közvetlen környezetünket, otthonunkat, munkahelyünket is úgy alakítsuk, formáljuk, hogy általa harmonikusabbá váljék életünk.

A zene, mint kiemelkedő művészeti ág

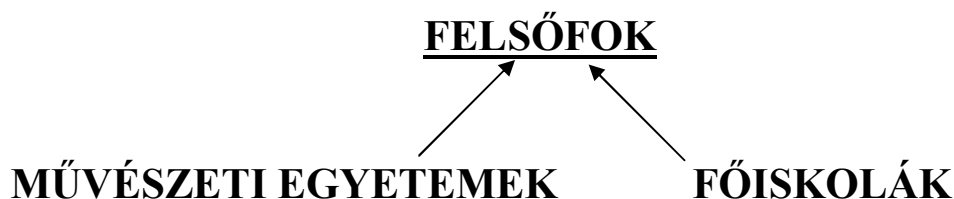
A művészetek közül a *zene* az ember legősibb kifejezési formája. Ősibb, mint a nyelv vagy a képzőművészet. Az emberi hangból született és abból az égető szükségből, hogy kapcsolatba kerüljünk embertársainkkal. Yehudi Menuhin világhírű hegedűművész és humanista gondolkodó vallomása szerint: „A *zene az ember maga*, sokkal jellemzőbb rá a szavaknál, hiszen a szavak konkrét jelentést hordozó, elvont szimbólumok. A *zene* érzelmeink mélyebb rétegeire hat, mint a legtöbb szó, és arra kényszerít, hogy *egész lényünkkel reagáljunk rá*”.

Nagyon sok nyelven a *zenét* a görög eredetű *múzsza* névből származtatják. A magyar nyelvben mi is használjuk a muzsika elnevezést. Eredeti jelentése a múzsák tudománya, bizonyos érzéseknek hangok által való kifejezése. Tartini olasz zeneszerző szerint a muzsika nem egyéb, mint a hangok egybefoglalásának mestersége.

A magyar művészet a népek kultúrájában *zenéjével* vívta ki elsőrendűségét. Az egyszerűbb környezet a népzene azonosítja a cigányzene hangzásvilágával, pedig a magyar népzene a falusi, paraszti környezet autodidakta megjelenési formája napjainkban is. Ezt használta fel és építette be a két magyar zenei óriás egyéni kifejezésvilágába.

Bartók Béla és Kodály Zoltán felismerték ezt a „tisza forrást”, ami sajátos látásvilágukon keresztül valamennyiünkhöz szóló igazi visszatükrözést jelenít meg kompozícióikban. Zeneszerzői tevékenységük mellett a népoktatás, az egyetemes zenekultúra plántálása volt élethivatásuk pillére. Ma is ebből táplálkozunk. Elképzeléseik, akaratuk, valamennyi művészeti ágra elkerülhetetlen hatással bír mindmáig.

ZENEMŰVÉSZETI OKTATÁS

ZENEMŰVÉSZETI EGYETEM (Liszt Ferenc Budapest)
ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLÁK (Budapest, Győr, Miskolc, Pécs)
KONZERVATÓRIUM (Debrecen, Szeged)

KÖZÉPFOK

ZENEMŰVÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLÁK: 18

Budapest: 5, Békéscsaba, Győr, Debrecen, Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza, Székesfehérvár, Vác, Veszprém, Pécs, Szombathely, (Debrecen, Szeged – Konzervatórium)

ALAPFOK

ALAPFOKÚ MŰVÉSZETOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK: 400

A magyar tehetségmozgalom XX. századi történetének néhány tanulsága

MARTINKÓ JÓZSEF

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi Kar, Szentendre

1. *A magyar tehetségmozgalom XX. századi története*
 - az előtörténet (az egyházi és világi törekvések a tehetségesek felkarolására),
 - a tehetségmozgalom XX. századi történetének első szakasza, az egyéni törekvések a tehetségmozgalomban,
 - az állami tehetségprogram szakasza 1934-1947,
 - a tehetségmozgalom „búvó patak” kora az 50-es, 60-as években,
 - a tehetségkutatások és publikációk hatása a nyolcvanas években,
 - a Magyar Tehetséggondozó Társaság megalakulása 1989-ben.
2. *A magyar tehetségmozgalom a század utolsó évtizedében*
 - kapcsolat az ECHA-val, és a WCGT-vel,
 - az MTT működésének főbb állomásai, működésének tanulságai,
 - az iskolai és más tehetségműhelyek (alapítványok, regionális szervezetek, OM, kollégiumok stb.), a mozgalom társadalmi bázisai,
 - a KLTE tehetséggondozó tanárképzése,
 - könyvkiadói és publicisztikai munka a tehetségtémában,
 - az állam és a (az oktatás) politika szerepvállalása a tehetségügyben (társadalmi és iskolaszervezeti – tartalmi változások hatása).
3. *A magyar tehetségmozgalom lehetséges jövőképe*
 - az MTT „Tehetségnevelés távlati fejlesztésének programja”,
 - a várható EU tagság hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a hazai programokra,
 - a középiskolai diverzifikáció és felsőfok expanziója hatás a tehetség kérdésben,
 - az OM megváltozni látszó szerepvállalása, a tehetségügy lehetséges trendje az iskolában, publicitás a tehetségkérdésben,
 - centralizáció vagy pluralitás a tehetségmozgalomban.

Tehetséggondozás a Magyarországi Római Katolikus iskolákban

MEGYESI MÁRIA

Szent Imre Katolikus Gimnázium és Kollégium, Nyíregyháza

Feladatom a katolikus iskolák múltbeli és jelen tehetséggondozó értékeinek, törekvéseinek rövid bemutatása. Előadásomban a Pannonhalmi Bencés Gimnázium és intézményünk, a Szent Imre Katolikus Gimnázium és Kollégium ilyen irányú tevékenységét vázoló fel.

Arra vállalkozom, hogy feloldjam a látszólagos ellentmondást a pannonhalmi gimnázium számtalan kiemelkedő tehetséget kibontakoztató működése és azon meglepő megállapítás között, miszerint a fenti iskolában nincs a különleges tehetségekkel való foglalkozásnak módszeres és kiválasztáson alapuló gyakorlata.

Ennek során feltárom a keresztény pedagógiának és kiváló műhelye, a bencés gimnázium gyakorlatának azon elemeit, amellyel a tudományos igényű megalkotott tehetségneveléssel foglalkozó rendszereknek a tehetséggondozás módszereire, a tehetséges gyermek szükségleteire és a tehetségneveléshez szükséges személyiségjegyekre vonatkozó követelményei.

A továbbiakban jogelőd-intézményünk, a Királyi Katolikus Gimnázium és iskolánk, egy tipikusan reguláris iskola tehetséggondozó munkáját ismertetem, majd egy az előző négy évben érettségizett, tanulmányi versenyeken eredményesen szereplő diákjaink körében végzett kérdőíves felmérést elemzek, amelyben a tehetséggondozás intézményünkben megvalósult és lehetséges útjaira, illetve felkészítő tanáraik személyiségjegyeire vonatkozó kérdések szerepelnek.

A tehetséggondozás lehetőségei a gyermekmagazinokban

(Milyen lehetőségeket kínálnak a gyermekmagazinok
a tehetséges tanulók számára?)

MENYHÁRT ÉVA

Graph-Art Stúdió Kft., Debrecen

A Graph-Art Stúdió gyermekmagazinjai:

- *Tudorka és barátai* című játékos ismeretterjesztő gyermekmagazin
- *Tappancs* című játékos foglalkoztató gyermekmagazin
- *Jóbarátok* című foglalkoztató és képességfejlesztő gyermekmagazin
- *Tappancs gyakorló* című képességfelmérő-gyakorló-rögzítő feladatokat tartalmazó füzet

Rövid bemutatkozás

A Graph-Art Stúdió Kft. 1999. február óta havi rendszerességgel jelentet meg színes ismeretterjesztő foglalkoztató gyermekmagazinokat a 4-14 éves korú – óvodás és általános iskolás – gyermekek számára. A *Tudorka és Barátai*, *Tappancs*, *Jóbarátok*, *Tappancs gyakorló* című oktató-nevelő, szórakoztató, illetve foglalkoztató gyermekmagazinok célja a gyermekolvasók érdeklődési körének megfelelő rovatok folyamatos közlésével a személyiségfejlődésre pozitívan ható erkölcsi értékek közvetítése, az általános és speciális ismeretanyag bővítése, illetve elmélyítése, az érdeklődés felébresztése, valamint a kreativitás fejlesztése. Ehhez eszközül a gazdag illusztráció, a pályázati kiírások, a játékos feladványok szolgálnak. A gyermekmagazinok esztétikai minőségükkel, szakmai színvonalukkal és kifejtett nevelő hatásukkal kivívták az Oktatási Minisztérium írásos elismerését, a szerkesztőségbe beérkező 20-25 ezer olvasói levél, illetve a közel százezres olvasói tábor pedig azt bizonyítja, hogy valós csatornák nyitottak a 4-14 évesek felé. A gyermekmagazinok terjesztése saját hálózaton keresztül történik, amely jelenleg mintegy nyolcezer óvodát és iskolát érint.

Az előadás célja

A gyermekmagazinok rövid bemutatásával rávilágítani a bennük rejlő lehetőségekre:

- Segítik az ismeret elsajátítását, a tudásanyag bővítését, differenciált feladatokat tartalmaznak, szórakoztatva nevelnek, tanítanak, észrevétlenül tanulásra motiválnak.
- Megszerettetik az olvasást, olvasóvá nevelnek.
- Kultúrát közvetítenek.
- Kreativitást fejlesztenek.
- Sikerélményhez juttatnak.
- Pályázati lehetőségeket kínálnak.
- A közösségben való nagyarányú megjelentetéssel társadalmi szinten is nevelő hatással bírnak.

Szemléltető eszközök

- Az előadás során bemutatott rovatok, ismeretterjesztő cikkek, játékos feladatok, mesék, egyéb írások (belívek) írásvetítő fólián történő illusztrálása.
- Promóciós példányok.
- Szakmai szórólapok.

A matematika harcművészeti jelentősége – avagy: érdeklődés központú dúsító programok a debreceni Fazekas Mihály Általános Iskolában

MEZŐ FERENC

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

A debreceni Fazekas Mihály Általános Iskola tanulói javarészt szociálisan hátrányos helyzetű, iskolai körülmények között igen változó módon, legnagyobb részben képességeik alatt teljesítő tanulók. Az iskola-pszichológiai felmérés összegzéseként kiderült: 1) intellektuális téren tehetséges tanulók is küszködnek tantárgyi problémákkal; 2) a tanulók javarésze előtt ismeretlen a mélyreható és a szervezett tanulási orientáció „eszköztára”; 3) a diákok iskolai motivációját tekintve javarészt instrumentális tanulással találkozunk; 4) megfigyelés és interjúk alkalmával kiderült, hogy a tanulók legáltalánosabb érdeklődési körei:

- akció filmek, karate filmek nézése és utánzása;
- könyvek helyett képregények előnyben részesítése;
- számítógépes játékokkal való szórakozás.

E tények ismeretében az iskolában a következő délutáni szakköri programokat szerveztük meg:

- a) Önvédelmi kör
- b) Comics Club (képregényrajzoló kör)
- c) VIDEO ABC (filmalkotó kör)
- d) FazekasSoft (számítástechnikai programalkotó kör)

E programok célrendszere:

Direkt cél: „szakmai” ismeretek, tapasztalatok szerzése az adott témában

Indirekt célok:

- tantárgyi ismeretek, készségek fejlesztése;
- dúsító, gazdagító program létrehozása;
- a kutató jellegű iskolai motiváció erősítése;
- a mélyreható és a szervezett tanulás gyakorlása;
- a tanár-diák viszony újraértékelése;

- mentálhigiénés ismeretek, készségek alakítása;
- kommunikációs készség alakítása;
- pályaorientáció.

Eredmények:

A programok sikerességét jelzi:

- óriási népszerűségük a diákok körében;
- önálló, kutató, kezdeményező jellegű aktivitások gyakoribb előfordulása;
- ritkán ugyan, de megfigyelhető volt a tantárgyi eredményesség drasztikus javulása;
- kooperatív, jól működő tanár-diák kapcsolatok kialakítása;
- továbbtanulási esélyek javulása (a program működésének évében évek óta először minden végzős tanulót felvettek az általa választott középfokú oktatási intézménybe!);
- különösen jól hatott a program az „iskola rémei”-nek nevezhető, rossz magatartású és rosszul teljesítő serdülő fiúk esetében.

Tehetséggondozás evangélikus iskolákban, kollégiumokban

MIHÁLYI ZOLTÁNNÉ

Magyarországi Evangélikus Egyház, Oktatási Iroda, Oktatási és Iskolai Osztály,
Budapest

A Magyarországi Evangélikus Egyház iskolarendszerében komoly hagyományai vannak a tehetséggondozásnak. Ennek gyökerei a lutheri tanításban keresendők.

Luther szerint cél az általános műveltség emelése és színvonalas iskolák szervezése. Úgy gondolta, hogy a magasabb műveltség elérése és ennek gyakorlati előmozdítása nemcsak az egyház feladata, hanem a világi előljáróké is, mert az egész társadalom felemelkedését szolgálja. Az élet egyik legfőbb céljának az ifjúság gondozását látta, ezért a tanács és a felsőség kötelességének tartotta, hogy az ifjúságra a legnagyobb gondot és figyelmet fordítsa. Luther pedagógiai reformjainak középpontjában az a gondolat áll, hogy *nincs szentebb emberi tevékenység a nevelésnél*.

Előadásomban bemutatom az evangélikus iskolarendszer nevelési elveit, a régi, nagy hagyományú iskoláink ilyen jellegű tevékenységét és az új kezdeményezéseket. Iskoláink tehetséggondozásának területei napjainkban:

- művészeti képzés
- anyanyelvi képzés
- idegen nyelvek oktatása
- számítástechnikai képzés
- természettudományos képzés
- sporttehetségek gondozása

Beszámolok a Bonyhádi Evangélikus Petőfi Sándor Gimnázium és Kollégium nevelési-oktatási programjáról, amely az egyházi fenntartású intézmények közül egyedülállóan vehet részt az Arany János Tehetséggondozó Program kimunkálásában, fejlesztésében.

Tehetséggondozás a Magyarországi Református Egyház közoktatási rendszerében

PAPP KORNÉL

Magyarországi Református Egyház, Budapest

A „*talanton*” görög szó eredetileg különféle súlymértéket jelentett, de ennek megfelelően igen magas pénzértéket is. Latinos formája a „*talentum*” újszövetségi közvetítéssel került a keresztyén kultúrkör szóhasználatába, mint a tehetség megjelölése. Az Ótestamentum tanúsága szerint a bibliai ember különös figyelemmel fordult már a gyermek születésekor az olyan jelek felé, amelyek különleges sorsukra és képességeikre vonatkoztak. E mögött az az antropológiai meggyőződés húzódott meg, hogy az emberi életet Isten formálja az anyaméhben. Az egyén és az egyéni életprogram csak Isten népe egész útját szemlélve értelmezhető. A nagy üdvtörténeti feladatokra választott emberek legtöbbször nem az ismeretlenségből bukkannak fel, hanem már születésük ígérete utal a később nyilvánvalóvá váló isteni tervre. Az Ótestamentum világában természetes adottságok és természetfeletti adományok nem mindig különülnek el élesen.

A reformátor Kálvinnál a tehetség tekintetében egyetlen dologra helyeződik a hangsúly, Isten szabad adományára, melyet az ember nem tulajdoníthat önmagának. Krisztus egyházában éppúgy, mint a szekuláris közösségben minden tag tehetséget, képességet hordoz. A különbségek eltüntetése az élő közösség felbomlasztása volna. Mind az egyén, mind a közösség kölcsönös érdeke, hogy egyedi sajátosságok a maguk funkcióival biztosítsák a közösség életét. Az egyén személyiség, mással fel nem cserélhető érték. A társadalomban és az egyházban ezért kellene a megfelelő embereknek a megfelelő helyen lenni. Ezt szolgálta a régi protestáns iskolák tehetséggondozása.

Szegedi Kis István az 1585-ben Bázelen megjelent *Loci communes c.* művében a tehetségnevelésről szólva a kiváló tehetségű és szorgalmú szegény tanulók segélyezésére, a szülőknek a gyermekek felé irányuló igyekezetfelkeltő hatására, valamint a becsületos, ke-

resztyén hitben járatos, tudós és szorgalmas tanítók meglétére, illetve megbecsülésére helyezi a hangsúlyt. Ez volt a református tehetséggondozás háttere a XVI. századtól az iskolarendszer megszűnéséig, 1952-ig.

A társadalmi gazdasági és politikai változások következtében az 1990-es években az újjáéledő református közoktatási rendszernek új alapokra kellett helyeznie tehetséggondozó tevékenységét. A Magyarországi Református Egyház legfelsőbb törvényhozó testülete, a Zsinat 1998 júniusában behatóan foglalkozott a tehetséggondozás kérdésével, s 1999. március 24-én létrehozta a Református Tehetséggondozó Alapítványt. Az alapítvány célja és feladata tehetséggondozási programok és munkaterv készíttetése, a tehetséges diákok felkutatása, a hátrányos helyzetű tehetséges diákok támogatása pályázat útján, a református tehetséggondozás területét felölelő írások, publikációk megjelentetésének támogatása. A Református Pedagógiai Intézet 1999-ben felhívta az intézmények figyelmét a „*tehetségfejlesztési szakértő*” képzésre, s egyre több intézményben jelenik meg „*a tehetséggondozásért felelős pedagógus*” munkakör. 1999 nyarán Miskolcon tehetséggondozó munkakonferenciát, Balatonszárszón pedig tehetséggondozó táborot szerveztünk. Sajnálatos módon nem került még sor a tehetséggondozó kézikönyvtár kialakítására, s a tehetségdiagnosztizáló program beindítására.

A jövőben az e területeken történő előremozdulás mellett nagyobb hangsúlyt kell fektetni a bázisiskolák létrehozására, ahol erre a feladatra megfelelő végzettségű tanárok, jó tárgyi feltételek és kollégium állnak rendelkezésre (mint pl. Békés, Miskolc, Törökszentmiklós). Tovább kell keresni a tehetségfejlesztéshez szükséges anyagi erőforrásokat.

Az árnyékoktatásban való részvétel motivációi tehetséges és nem tehetséges gyerekeknél

PÁSKUNÉ KISS JUDIT

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

Előadásomban az iskolarendszerű iskolán kívüli oktatás és az iskolai, tanórán kívüli oktatás jelenségét járom körül: mi motivál különböző képességű és tulajdonságú gyerekeket arra, hogy igénybe vegyék ezeket a szolgáltatásokat. A vizsgálat során irányított interjú kérdést és kérdőíves eljárást alkalmaztunk.

Eredményeink alapján az árnyékoktatásban való részvétel motívumai megoszlanak aszerint, hogy milyen funkciót töltenek be a gyermek életében: regeneratív, kompenzatórikus, szociális érzelmi, valamint fejlesztő funkciót. Adataink szerint a kompenzatórikus és regeneratív funkciók elsősorban olyan területeken erősödnek fel, amelyek az iskolai képzésben nem kapnak hangsúlyt (zene, tánc, technika, hobbi). Ezzel szemben a fejlesztő funkciók hangsúlyozása elsősorban az intellektuális területeken jelenik meg. A tanítás utáni kötött elfoglaltságok választását az érdeklődés belső motivációja határozza meg elsősorban, s ez nem konzisztens a gyerekek iskolai motivációs struktúrájával, ahol a teljesítés és az affiliáció motívuma a meghatározó. Vagyis az iskolai leterheltség nem kedvez az elmélyült munkának, ezért az iskolai motívumok között az „érdeklődés” relatív hiányát fogjuk tapasztalni. Ahogy közelítenek a gyerekek a középiskolai felvételi felé, egyre inkább a hasznosság szempontja domborodik ki, vagyis az iskolán kívüli elfoglaltságoknál is az érdeklődés motívuma mellé felzárkóznak az instrumentális motívumok.

Vizsgálódásaink egy másik szempontja szerint kíváncsiak voltunk arra, hogy az extrakurrikuláris programok rendelkeznek-e valamilyen felszólító jelleggel. Kiderült, hogy tartalmukból és a megkívánt munka jellegéből adódóan bizonyos motívumok ösztönzőjeként funkcionálnak, és azokat eltérő jellemzőkkel bíró gyerekek választják.

Integrált és komplex tehetségfejlesztés a zeneművészet terén (tanórán kívül)

PÁSZTOR ANDRÁSÉ

Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola, Kollégium,
Törökszentmiklós

Az iskolai tehetségfejlesztés hatékony formái közé tartozik a tanórán kívül zajló, délutáni „blokk” keretében megvalósuló gazdagító program: a művészeti nevelés. Iskolánk kiemelten kezeli ezt a területet.

Intézményünk 1981-től foglalkozik a zenei tehetségek felismerésével, speciális képességeik fejlesztésével, ekkor indította az ének-zene tagozatot, amely jelenleg mozgásművészettel együtt működik 1-8. évfolyamon.

A tehetségfejlesztő program az 1987/88-as tanévtől színesíti iskolánk oktatási-nevelési palettáját 5-8. évfolyamon. Elsődleges céljai a gyerekek intellektuális képességének fejlesztése, ezen belül a speciális képességek fejlesztése, tehetségek felismerése, s ennek érdekében a tanulók betekintést nyernek a művészetek világába (ének-zene, tánc, vizuális kultúra).

A délutáni dúsító program kapcsolódik a tanítási órák anyagához. E program részeként mátrix készült az 5-8. évfolyamra. Az integrált művészeti neveléshez módszertani, szemléltetési útmutatást ad, és magába foglalja a speciális zenei képességek fejlesztésének tematikáját.

A művészeti nevelés elsődleges célja: az esztétikai élmény képesség, alkotó és befogadó képesség, ízlés formálása, fejlesztése. Feladatunk volt a zenei programban a zene eredetének kutatása, tehát az őskor zenéjétől az egyetemes emberi művészet megismertetése, a különböző zenei korok, stílusok feldolgozása, kiemelkedő zeneszerzők zeneműveinek elemeztetése, kedvelt hangszerek, hangszercsoportok bemutatása, a zenetörténeti ismeretek hangolása a történelmi, társadalmi alapokhoz, irodalomhoz, képzőművészetekhez. Hangsúlyt kapott a magyar zene és népzene feldolgozása is a néprajzi ismeretek beépítésével együtt.

Idegen nyelvi blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában

PÁSZTORNÉ KURUCZ MÁRTA
Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

Az idegen nyelvi blokk célja: az idegen nyelv megszerettetése, a tanulóközpontú nyelvoktatás gyakorlati alkalmazása, a tanulói kreativitás és kezdeményezőkézség kibontakoztatása, a tanulók versenyeztetése és az alapfokú nyelvvizsgára való felkészítése.

A blokkos foglalkozásokon a tanulók érdeklődése, igényei és céljai is szerepet kapnak a feldolgozandó témák kiválasztásakor. Eközben a csoport közösséggé formálódik, mindenki igyekszik megtalálni a jót, az érdekeset, ezáltal az egymásra figyelés, a másik mondanivalója és az egymástól kapott információ válik fontossá.

A tanulók országismereti információkat szereznek, nyitott kimenetelű szituációkat gyakorolnak, interjúkat készítenek, idegenvezetőként saját készítésű videofelvételekkel mutatják be szűkebb környezetüket, ismerkednek a mindennapi kommunikáció formáival, telefonbeszélgetést folytatnak, nyomtatványokat töltenek ki, táviratot adnak fel, ismerkednek az angol ill. német nyelvű országok földrajzával, szokásaival, értékeivel, kultúrájával, történelmével és művészetével.

Segítséget kapnak a helyes tanulási módszerek elsajátításához, fontos szerepet kap a lényegkiemelő képesség fejlesztése, az önértékelés, az önbizalom erősítése.

A program során kiemelt feladat a beszédkézség fejlesztése, a nyelvi kellékek megismertetése – társalgási szituációba való bekapcsolódás, egyetértés, érvelés, értetlenség, pontosítás kifejezése, időnyerési technikák, udvariassági szokások elsajátítása –, az őszinte érdeklődés a tanulók mondanivalója iránt.

A blokkos foglalkozásokon lehetőség van a napi aktualitások feldolgozására, a témák többirányú megközelítésére, a helyes prezentációs módszerek elsajátítására, riporter, tudósítói magatartás megismérésére.

Cigány tanulók szintetizátor oktatása a debreceni Fazekas Mihály Általános Iskolában az elmúlt három év tapasztalatai alapján

PETŐNÉ HORVÁTH MÁRIA
Fazekas Mihály Általános Iskola, Debrecen

Iskolánk Debrecen központjában fekszik, a leromlott állagú udvari lakásokban nagyon sok cigány származású család él. Gyermeküket több mint másfél évtized óta értelemszerűen a körzeti iskolába, iskolánkba íratják. A cigány tanulók számarányának növekedésével párhuzamosan csökkent a magyar tanulók aránya. Napjainkra úgy is mondhatnánk, hogy a magyar családok diszkriminálják az iskolát. A mindennapok kihívása arra kényszerített bennünket, hogy programunkban jelenítsük meg a cigányság oktatásával-nevelésével kapcsolatos egyedi sajátosságokat. Segítsük szociokulturális hátrányuk leküzdését, társadalomba való beilleszkedésüket, irányítsuk pályaválasztásukat.

Cigány tanulóink különösen tehetségesnek mutatkoznak a zene, képző- táncművészet, sport terén. Szabadidős foglalkozásaikat úgy szerveztük tehát meg, hogy a viszonylag alacsony iskolai létszám (220 fő) mellett minden tanuló valamilyen téren hatékony tehetséggondozásban részesüljön. A tervezett előadásban a zenei képzés hátterét szeretném bemutatni az alábbi szempontok alapján:

- Miért a szintetizátort választottuk a hangszeres képzéshez?
- Miért nem a zeneiskolába orientáltuk őket?
- Hogyan hat a hangszeres képzés délelőtti tanulmányaikra, kitarításukra, szorgalmukra, koncentráció képességükre és érzelmi életükre?

Szintetizátor oktatásunkat három évvel ezelőtt kezdtük el a Soros Alapítvány támogatásával. Az előadásban videofelvételről az érintett tanulók 10 percen gálaműsort is adnának.

Odyssey of the Mind – Az Értelme Odüsszeája

PIGNITZKYNÉ LUGOS ILONA
Vörösmarty Mihály Gimnázium, Budapest

Az Amerikai Egyesült Államokban igen nagy súlyt fektetnek arra, hogy a fiatalok alkotóképességét, szellemi energiáját folyamatosan és mindenütt fejlesszék. Ed. D. Samuel Micklus, a glassboro-i egyetem design professzora ennek érdekében hozta létre Az Értelme Odüsszeája elnevezésű kreativitás versenyt 1978-ban. A verseny hamarosan népszerűsége tett szert, és nemsokára világméretűvé fejlődött. A nemzeti OM Társaságok az USA-ban évente megrendezésre kerülő versenyt a kreativitás világbajnokságának ismerik el. Amerika szinte valamennyi tagállamában és világszerte további 38 országban működik, a világbajnokságról a nagy amerikai tévétársaságok is tudósítanak.

Magyarország nyolcadik éve vesz részt a világbajnokságon, és már a kezdetektől jelentős sikereket ért el. 1992-ben az amerikai Boulderben a budapesti Vörösmarty Mihály Gimnázium csapata megnyerte a világbajnokságot és a kiemelkedő kreativitásért járó (Ranatra Fusca) különdíjat. A következő évben a vácszentlászlói általános iskolások 9. helyen végeztek. 1996-ban a budapesti Vörösmarty Mihály Gimnázium csapata minimális különbséggel szorult a 4. helyre, de a hosszú távú problémában győzedelmeskedett.

Az Odyssey of the Mind Program a kreatív gondolkodás és megoldókészség fejlesztését segíti elő a versenyző gyerekeknél. Az általános iskolai korosztálytól az egyetemig indulhatnak versenyzők. Az OM egy olyan kötött szabályok szerinti versenyzést tesz lehetővé, mely mégis helyet ad az egyéni kezdeményezéseknek. Nem tekinti hátránynak az átlagtól való különbözőséget, sőt, a gyerekek egyéniségének kibontakoztatására próbál lehetőséget nyújtani. A feladatok megoldása során a diákok igen hasznos képességeket sajátítanak el, mint pl. a csapatmunka, az ötletek hasznosítása, a döntéshozatal képessége, a szabályok tisztelete stb., ezen kívül életre szóló élményekkel gazdagodnak.

A programkészítés metodikájának kritikus pontjai

POLONKAI MÁRIA

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

A tehetséges gyerekek fejlesztésének főbb útjai: a gyorsítás, az elkülönítés és a gazdagítás, dúsítás (enrichment). A gyorsítás azt jelenti, hogy a gyerek egy év alatt több év anyagát sajátítja el, az elkülönítés az, amikor valamilyen kritérium alapján elkülönített kiváló képességű motivált gyerekek, személyre szabott, differenciált oktatást kapnak külön iskolában, illetve külön osztályban. A magyar iskolarendszernek az esélyegyenlőséget teremtő, a hátrányokat kompenzáló tehetségfejlesztési formákat kell kínálnia, s ezt az iskoláinkban elterjedő gazdagító, dúsító (enrichment) programokkal teheti meg. Ezekhez a programokhoz különböző típusú tanterveket lehet készíteni. A tanterveknek – a különbözőségük ellenére – közös tulajdonsága, hogy célként a képességek fejlesztését, a problémamegoldást és a kreatív, a tudományos gondolkodást jelölik meg, közös jellemzőjük, hogy elvont eszmékkel, fogalmakkal ismerteti meg a tanulókat, az összefüggésekre koncentrálnak, a nagyfokú komplexitás jellemzi, valamint a curriculáris szférán kívüli információkat használ fel.

A programkészítés metodikája az előzőekben megfogalmazott célok megvalósulását tekinti követelménynek. Kritikus pontjai a következők:

1. A tehetségfejlesztő programok kapcsolódnak-e a közoktatási rendszer teljes vertikumában (óvodától a középiskola befejezéséig) jelenlévő intézmények fejlesztő programjaihoz.
2. Az elkészített tehetségfejlesztő program illeszkedik-e – ha ez a szándéka – a Nemzeti Alaptantervhez, kerettantervhez, vagy önálló életet él.
3. A tehetségfejlesztő programokat meghatározó nevelésfilozófiai, nevelésméleti, oktatásméleti megközelítések összhangban vannak-e az iskola pedagógiai programjában meghatározott képességfejlesztési stratégiával.

4. Meg tudja-e oldani a tehetségfejlesztő program a teljes személyiségfejlesztést az egyén tulajdonságainak figyelembe vételével.
5. Az elkészült tehetségfejlesztő program tantervelméleti szempontból a fent felsoroltaknak eleget tesz-e.

Az iskolai programba illeszkedő tehetségfejlesztő programok elkészülte után – a feltételek (személyi, tárgyi) biztosítása mellett – a curriculáris és extracurriculáris (blokk, szakkör, hétvégi foglalkozás, stb.) szférában van lehetőség a tehetséges gyerekek képességeinek intenzív fejlesztésére.

Zenészek ötletgazdagságának vizsgálata a tehetség és a beállítódás összefüggésében

RÓZSA LÁSZLÓNÉ SZABÓ DÓRA

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Neveléstudományi Tanszék,
Debrecen

Korábbi vizsgálatok kimutatták, hogy a zenei nevelés hatására a kreativitás növekszik. Egyik összetevőjének, a fluenciának a vizsgálata volt 1998-1999-ben a kutatási témám. Azt feltételeztem, hogy a zenészek magas fluenciaértéket érnek el különböző kreatív feladatokban, de nem egyformán teljesítenek a fluencia eltérő típusaiban.

77 zenei pályára készülő ill. már művészi tevékenységet folytató zenésszel vettem fel adatokat, kérdőíves és teszt módszerrel. Hét különböző feladattal vizsgáltam a szóbeli, a gondolati-, az asszociációs- és a kifejezésbeli könnyedséget. Előadásomban ismertetem az erre a célra kialakított feladatsort. A vizsgálat eredményét egybevettem 75 nem-zenészből álló kontrollcsoporttal.

Bemutatom, hogy a zenészek között a feladatmegoldásokban egyértelműen megjelenik a zenei beállítódás, ami a kontrollcsoportnál hiányzik, sőt más speciális területre sem irányul.

A zenészek két csoportjában (az adatfelvétel két helyszíne szerint is) a felsorakoztatható jelek szerint tehetségesebbnek tekinthető csoport eredményének eltéréséről is szólok. Az önértékelésben a tehetség tudat és a sikerorientáltság mértékét elemzem.

Előadásom végén a fluencia eredményeknek az originalitással és a flexibilitással való kapcsolatára utalok.

Különböző nevelési stílusok – eltérő mértékű elégedettség; ahogy a tehetséges serdülők látják

SALLAY HEDVIG – RÁKOS PIROSKA
Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet

Feltáró jellegű vizsgálatunkban a szülői nevelési eljárásokat indirekt módon, a vizsgált személyek percepcióján keresztül ragadtuk meg. Azaz maguk a serdülők nyilatkoztak arról, hogy tapasztalataik szerint édesanyjuk és édesapjuk milyen elvek alapján nevelik őket. A minta 120 serdülőből állt (73 lány és 47 fiú). Az alkalmazott kérdőívek: Child Rearing Practices Report (Dekovits, Janssens és Gerris, 1991); Parental Authority Questionnaire (Buri, 1991) hazai viszonyokra adaptált formái, illetve ezen kérdőívek módosított változata, amelyben az adott nevelési helyzettel való elégedettségre kérdeztünk rá. Faktoranalízissel azonosított dimenziók a CRPR 37 kérdésből álló kérdőív adatai alapján: korlátozás és gondoskodás, a PAQ 30 itemet tartalmazó kérdőív alapján: engedékeny (permissive) szülő, demokratikus (autoritáriánus) szülő, követelő (autoritatív) szülő (Sallay, 1999).

Hipotéziseink vizsgálatával arra kerestük a választ, hogy (1) demokratikusabb nevelői légkör mellett elégedettebbek-e a serdülők szülei nevelési stílusával; (2) az apa korlátozó magatartását inkább elfogadják-e, mint az anyáét, mivel az apáról kialakult képhez a szigor és tekintély inkább hozzátartozik a közfelfogás és a társadalmi szerepek értelmében.

Eredményeink feltevéseinket igazolva mutatják, hogy az apa és anya jól meghatározott szerepet tölt be a serdülők megítélése alapján, s az autoritatív szülői háttér kap a legkedvezőbb értékelést.

A görög katolikus egyház iskoláinak múltbeli és jelenbeli tehetséggondozó értékei és törekvései

SIVADÓ CSABA

A görög katolikus egyház oktatási intézményeinek legkorábbi adatai az 1700-as évekre vezethetők vissza. Ettől az időtől kezdve a tanítók, a tantermek és a tanulók száma fokozatosan emelkedett. A két világháború között egyházunk már 131 elemi népiskolával rendelkezett, azonban ezek voltak az ország legsúfoltabb iskolái, ahol a tanítók csak rendkívüli erőfeszítések árán tudták végezni munkájukat. Míg az állami iskolákban egy tanítóra 45,8, a községekben 39,5, addig a görög katolikus iskolákban 65,3 gyermek jutott. Ehhez járult még az, hogy az iskolás gyermekek legnagyobb része a társadalom legszegényebb rétegéből tevődött össze. Így kifejezett értelemben vett tehetséggondozásról nem beszélhetünk, de ez nem jelenti azt, hogy ezen intézményekben nem folyt kiemelkedő képességek ápolása, tehetségvédelem, melyet példák sokasága bizonyít. A görög katolikus iskola rendszerének kiemelkedő színvonalává lett az 1942-ben elindított „Hajdúdorogi Magyar Görög Katolikus Fiúlíceum és Tanítóképző Intézet” és az 1948-tól bezárásukig (1951) működő gimnázium.

Több mint négy évtizedes szünet után, 1990. szeptember 1-jén nyithatta meg újra görög katolikus iskola kapuit Hajdúdorogon, melyet számos más intézmény követett. Ma már nyolc közoktatási intézménnyel rendelkezik egyházunk, melyet a jövőben tovább szeretnénk bővíteni. Intézményeink sohasem törekedtek kimondottan „elit” képzésre, de a differenciált képességfejlesztés szinte minden intézményünkben alapcélként szerepel. A képességek felismerését és ápolását is szolgálja az a törekvésünk, hogy minden intézményünkben az oktató-nevelő munka mellett megtalálható legyen a lelkigondozás és lelkinevelés is. Tehetséggondozó munkánkat támasztják alá azok a megyei, országos és nemzetközi versenyek, melyeken gyermekeink – az újraindítás óta eltelt rövid idő ellenére – szép sikereket értek el.

Egy komplex iskolai tehetségfejlesztő program továbbfejlesztett változata

SZOMBATHY GÉZÁNÉ – SZÜCS SÁNDORNÉ
Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

Iskolánkban, a Mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskolában 1991-től új kísérleti program bevezetésére került sor. A törökszentmiklósi Református Ének-zene tagozatos és a szerencsi Bolyai János Általános Iskola komplex tehetséggondozó programját adaptáltuk. A program célja:

- a tanulók egyéni adottságainak, képességeink felderítése,
- intellektuális képességeik minél magasabb szintre juttatása,
- a tehetség kibontakozásához szükséges személyiségfejlesztés,
- a tanulók megfelelő külső és belső motiválása – reális önértékek kialakítása,
- egyéni differenciálás.

A tanulók kiválasztása 4. osztályban történik különböző pszichológiai és tantárgytesztek alapján.

A délelőtti tanítás az iskolai órateranggal összhangban folyik, délután speciális blokkokban történik tehetségük gazdagítása. 5-6. osztályban differenciáltan lehetőség nyílik a tanórai anyag elmélyítésére, gyakoroltatására, többletismeretek szerzésére, egyéni érdeklődés elmélyítésére. 7. osztályban érdeklődés alapján választhatók a komplex blokkok. A nyelv, a néptánc kötelező.

Iskolánkban kiemelkedő helyet kap a művészeti és mozgáskultúra blokk, melynek területei: (1) zeneművészet, (2) rajz, festészet, vizuális kultúra, (3) tűzzománc, (4) aerobic, néptánc, társastánc, (5) sport- és játékfoglalkozások, (6) fafaragás, (7) népi mesterségek: szövés, csuhé bábkészítése, gyöngyfűzés, batikolás, korongozás. Tanév végén a Zene- és Művészeti Iskola művészei, tanárai foglalkoznak tanulóinkkal.

Ez az oktatási forma, variálja a tanulási környezetet, a tartalmat és a folyamatot, alkalmazkodik a tehetséges tanulók egyéni adottságaihoz.

Iskolai kreativitásvizsgálat

TÖLTSZÉKI GYULÁNÉ – SZÚCS FERENCNÉ

Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskola és Kollégium,
Törökszentmiklós

Iskolánkban, a törökszentmiklói Bethlen Gábor Református, Tagozatos Általános és Szakiskolában már több mint tíz éve működik tehetségfejlesztő program. A speciális tanulóközösségekbe úgy kerülnek be a negyedik osztály után a gyerekek, hogy előzetesen méri az általános intellektuális képességeiket (gondolkodás, emlékezet, figyelem).

Vizsgálatunk során mi arra szerettünk volna választ kapni, hogy a programba bekerülő tanulóknak fejlettebb-e a kreativitása is, hiszen az alkotóképesség a tehetség egyik fontos összetevője.

Két csoportban végeztünk mérést: az 5. és a 7. évfolyam tehetségfejlesztő osztályában. (Az első csoport tanulói még alig fél éve, a másodiké már két és fél éve tanulnak a program szerint.) Kontroll méréseket az azonos évfolyamok tagozatos osztályaiban végeztünk.

A vizsgálat eszközéül a Torrance-féle tesztek (Körök Teszt, Szokatlan Használat Teszt, Képbefejezés Teszt) és a Kreativitás-szabadidő kérdőívet használtuk fel. Összehasonlítottuk a tanulók tanulmányi eredményeit is.

Az 5. évfolyamon végzett mérések szerint kreatívabbnak mutatkoztak a tehetségfejlesztő osztály tanulói, és ők szabadidejükben is több kreativitást igénylő elfoglaltságot végeznek. A kiemelkedő tanulmányi eredménynek azonban nem feltétlen velejárója magasabb kreativitásérték.

Különbség mutatkozott a nemek kreativitásának megfigyelése során is. A tehetségfejlesztő osztályban a lányok, a kontroll csoportban a fiúk bizonyultak tehetségesebbnek.

Mindkét vizsgált csoportban jobb eredményeket értek el a tanulók a figurális, mint a verbális tesztek megoldásában. Ez életkori sajátoságaikból is következik.

Mivel a tehetségfejlesztő programban ezek a tanulók még csak fél éve vesznek részt, korai a program kreativitásra gyakorolt fejlesztő hatásáról beszélni, viszont indokolt lenne a mérést néhány év múlva megismételni.

A hetedik évfolyamon is elvégeztük a fent említett kreativitás-vizsgálatot. A 7.b tehetségfejlesztő osztály eredményei magasabbak, mint a kontroll 7.c osztályban.

Összefüggést találtunk a tanulmányi eredmény és a kreativitás között, általában a legjobb tanulók kapták a legmagasabb értékeket.

A tehetségfejlesztő osztály tanulói változatosabb szabadidős tevékenységeket végeznek; a legkreatívabbnak ítélt tanulót szülői vélemény alapján is jellemeztük.

Összehasonlítva az 5. és 7. évfolyamon mért eredményeket, megállapíthatjuk, hogy a programban két és fél éve résztvevő hetedikesek minden pontszáma magasabb, mint az ötödikeseknek.

Tehát az iskolánkban folyó tehetségfejlesztő program beváltja a hozzá fűzött reményeket, hatást gyakorol a kreativitásra is.

Vizuális nevelés programja tanterv, tanmenet és tanulómunka tükrében

ÜVEGES MÁRIA ÉVA
Arany János Általános Iskola, Debrecen

Programom céljaként érdeklődéssel vezérelt tanulói felfedező munkát tűztem ki, mely során önállóan fedezik fel a vizuális problémákat, törvényszerűségeket; érdeklődéssel, egyedi módon oldják is meg azokat – részben játékkal, részben tanulással, részben alkotó tevékenységgel és különböző technikákkal kifejezve magukat –, jutnak el egyéni képességük legmagasabb fokára. Tanmeneti megjelenésében a cél-, feladat-, eszköz- és követelményrendszert az alábbiakban mutatom be a műhelymunka megjelölésével.

A szokásos festés (temperával, pasztellel) bővült a *textilfestés* fajtáinak megismertetésével. Jávai kötözött batik technikától a viaszolt eljárásig (közte a húsvéti tojásírásig – batikolásig) alkalmazzák a tanulók ezeket a technikákat sík redukcióval készült terítők, tantermi függönyök készítésére – egyszóval a környezet esztétikus alakítására (pl. karácsonyi hangulatot áruló 3x5 m-es dekorációra stb.).

A *grafika* programban a tus tinta foltja „elindul” és képelemeket hoz létre, miközben oldja a viszolygást, a kiborult tinta miatti szorongást.

A művészi kifejezés eszközei: a pont, vonal, folt és általuk készíthető díszítmények, egyéni jelrendszerek alkalmasak illusztrációk készítésére.

A *szövést* a város régi hagyományának felelevenítése, újraélesztése céljából iktattam be a programba.

Anyagismereten alapuló tárgyak, csomózott és hurkolt módon készített játékok, kócbabák és állatfigurák után szövött anyag analizálásával jutunk el a szöttes lényegéig: a felvető és vetülékszál egymást átszövő szövedékéig. Szálkihúzásos-befűzéses gyakorlat után a szádán készíthető minták megismerése (csík, gyöngyös) következik, melyet a szövőszéken való tevékenység követ.

A *tűzzománc* technikát hagyományteremtő céllal építettem be a programba.

Az iskolai alulteljesítés tanulási és tanári szemszögből. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat ismertetése

VARGÁNÉ DÁVID MÁRIA – ESTEFÁNNÉ VARGA MAGDOLNA – TASKÓ TÜNDE
Eszterházy Károly Főiskola, Pszichológia Tanszék, Eger

Az előadók egy nemzetközi kutatás eredményeiről számolnak be, mely a COMENIUS 3.1. program keretében zajlik, az egri EKF a Brussel-i Katolikus Főiskola, valamint a Cambridge-i Egyetem együttműködésében.

A kutatás célja: az alulteljesítést előidéző okok felderítése mellett azoknak az igényeknek a feltérképezése, melyek kielégítésével az iskolai eredmények növelhetők, valamint azoknak a módszereknek az összegyűjtése, melyeket az említett országokban már sikerrel alkalmaznak az alulteljesítés megszüntetése érdekében.

A magyar fél vizsgálata 233 fős tanulói mintára terjed ki a 14 éves korosztályban, valamint 103 fős pedagógusi mintára.

Az alkalmazott kutatási módszerek:

1. Kérdőíves vizsgálat mindkét csoportnál a kutatók által kifejlesztett speciális kérdőívvel
2. Strukturált interjú a partneriskolákban tanító pedagógusokkal
3. Csoportos team-munka a kutatásban résztvevő felsőoktatási intézmények oktatóinak és a partneriskolák pedagógusainak részvételével

Az eredmények feldolgozása és nemzetközi összehasonlítása folyamatban van, melynek ismertetésére a konferencián kerül sor.

A kutatás várható eredménye egy olyan pedagógus-továbbképzési program kidolgozása, amelyben az iskolai alulteljesítés leküzdésére alkalmazott legkorszerűbb módszerek lesznek megtalálhatók.

Tehetséggondozás a sárospataki Árpád Vezér Gimnáziumban

VELKEY LÁSZLÓ
Árpád Vezér Gimnázium, Sárospatak

Tehetséggondozó programunk tartalmi jegyei

A tanórai foglalkozások keretén belül a differenciálás és a csoportbontás általános eljárás. Fontos színterei a tehetséggondozásnak a fakultációs órák, a szakkörök, valamint a tanulmányi versenyek. E lehetőségekkel viszont gazdaságilag hátrányos helyzetű régiókban az iskolák többsége nem tud élni, ezért nagy a veszélye, hogy a tehetségek elkallódnak. Ezért vállalta fel iskolánk, hogy a zempléni régióban élő tanulók tehetséggondozását, képességeik sokoldalú fejlesztését kívánja elősegíteni tehetséggondozó programjának megvalósításával. A tanórai foglalkozások keretében élve a fenti lehetőségekkel, iskolánk diákjai számára és tanulóinon kívül a térség diákjai számára is a tanórán kívüli tevékenységek megszervezésével. Ennek megnyilvánulási formái:

- Évente nemzetközi részvételű szavalóversenyt rendezünk.
- Évente nemzetközi részvételű fizikai becslési versenyt rendezünk.
- Kétévente országos részvételű diákvegyész napokat, diákkonferenciát szervezünk.
- Történelmi munkaközösségünk az általános- és a középiskolás tanulók számára régiókban történelmi vetélkedőt szervez.
- Gimnáziumunkban iskolagaléria működik.
- A zempléni térség tanulói számára kosárlabdatornát, kézilabdatornát és edzőtábort szervezünk.
- Az ÁVG Mozgásstúdióban iskolánk diákjain kívül a város általános iskolás tanulói is fejlesztik mozgáskultúrájukat.
- Az oktatásba a számítógép használatát bevonjuk, informatika szakkört szervezünk a körzetben élő diákok számára.
- 60 fős énekkarunk változatos műsorral lép fel a városban és külföldi vendégszerepléseken egyaránt.
- Nemzetközi környezetvédelmi projekteken vesznek részt tanulóink.

Természettudományi blokk a mátészalkai Móricz Zsigmond Általános Iskola tehetségfejlesztő programjában

VERESSNÉ SZENTLÉLEKY KLÁRA
Móricz Zsigmond Általános Iskola, Mátészalka

A természettudományi blokk célja az olyan képességek fejlesztése, ami a kreatív gondolkodást, problémamegoldást, kritikai érzék fejlesztését, összefüggések megtalálását szolgálja.

A természettudományok megszerettetése kétféle foglalkozás keretén belül történik iskolánkban: (1) biológia – kémia – mentálhigiéné, (2) matematika – fizika – informatika komplex blokkokban.

Az (1) blokk célja: megismerjék a tanulók a test és a lélek kölcsönhatásait. Ráébredjenek, hogy a megelőzés a gyógyítással egyenrangú feladat. Kiemelt érték legyen számukra az egészség és az élet. Önismeretüket elmélyíteni, másokat elfogadni és megbecsülni is tudni kell. Segíteni a mindennapok konfliktushelyzeteinek meg- és feloldásában. Érezzék mindezek fontosságát.

A (2) blokk foglalkozásain egy-egy érdekes matematikai-fizikai probléma felvetése, a témakörhöz tartozó gyakorló feladatok feldolgozása, a témához távolabbról kapcsolódó anyagrészek feldolgozása történik. A feladatok választásánál a lényeglátást, az ötletgazdagságot, a rugalmas gondolkodást, az eredetiséget igénylő témák kerülnek előtérbe. A matematikai alapokon nyugvó korszerű természettudományos szemlélet kialakítása napjaink technikai eszközeiben is megjelenik – ezek ismerete, működésének elve is feldolgozásra kerül: pl. elektromágneses sugárzás, mesterséges égitestek, atomenergia. A feladatmegoldó tevékenység arra ösztönzi a tanulókat, hogy adatokat gyűjtsenek, megfelelő kutatási módszereket alkalmazzanak, meg tudják oldani a különböző témakörök vagy új szituációk kapcsán felmerülő problémákat. A tartalom meghatározásánál fontos szempont a tanulók érdeklődése is. Az információk, adatok átrendezésével, a feladatok több irányú megközelítésével, összefüggések megtalálásával jutnak előrébb, szereznek tovább bővíthető ismereteket tanulóink.

Alsó tagozatos szakköri fejlesztő munka

VIGH IBOLYA – BECS KATALIN

Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Általános Iskolája

A korszerű tehetségvédelem azt hirdeti, hogy a tehetség mielőbbi felismerésére kell törekedni, s minél előbb meg kell kezdeni céltudatos fejlesztését.

Alsó tagozatos fejlesztő munkánk célja a gyermeki képesség kibontakoztatása, a tanulás iránti érdeklődés felkeltése, és a szülők támogatása. Igyekszünk az életkori, egyedi lehetőségekhez, képességekhez igazodva a gyermeki személyiség teljes fejlesztését szem előtt tartani. A tehetséggondozás területei közül leghatékonyabb formának a szakkör látszik. A tanulók önkéntessége, aktivitása, érdeklődése elősegíti a munka eredményességét.

A 6-10 éves gyerekek tevékenységében erőteljesen érvényesül az érzelem, a felnőttközpontúság, a nagy mozgásigény. Életkori sajátosságokra építve, a játék előtérbe helyezésével, érdeklődést felkeltő élménynyújtáson keresztül próbáljuk megvalósítani céljainkat.

Konkrét célunk olyan alapvető képességek fejlesztése, amelyek színvonala döntően befolyásolja a gyermek fejlődését.

Az 1-2. osztályos tanulók körében működő szakkörök kiemelt feladatai közé tartozik a finommotorikus mozgás, a kitartó figyelem, a vizuális, illetve verbális memória fejlesztése. A következő szinten az értelmi képességek, a kreativitás, az önkifejezés képességének fejlesztésével bővül a feladatkör.

Természetesen bármelyik feladatkör gyakorlatok olyan sorával érhet csak el eredményt, amely az egész személyiséget veszi figyelembe, és azt fejleszti.

A 9-10 éves tanulók tehetséggondozása a megfelelő tanulási stratégia, helyes önismeret kialakítását segíti elő. Bár az életkori sajátosságok nehezítik e területen való munkálkodást, a kellő motiváltság, a tudás iránti vágy, a növekvő felelősségérzet, az önmegvalósítás igénye lelkesítőleg hat tanulókra, pedagógusra egyaránt. Mivel 9-10 éves ta-

nulókról van szó, nagyon fontos, hogy a „tanulni tanulás” értelmi képességeihez igazodó, játékos, tevékenykedtető, élménydús legyen.

Játékos formában, vizsgálati eredményes megbeszéléseivel, közösen próbáljuk felismerni, megismerni egyéni tanulási stílusukat. Így egyfajta megerősítést kapnak, a fejlesztő gyakorlatok megismertetésével pedig segítséget a hibák javítására, a hiányosságok pótlására.

Ezek a gyakorlatok az alkotó gondolkodást, a kreativitást, kérdésalkotást, a tervezési készséget, a verbális önkifejezést, az egyéni kognitív készségfejlesztést célozzák meg. A hatékony eljárások, módszerek megismerése, begyakorlása nem csupán arra tanítja a gyerekeket, hogy mit tanuljanak, hanem arra is, hogy hogyan. A tehetség gondozásánál a tudás átadásán túl szükség van a gyerekek önismeretének, énképének formálására is. Hiszen a tehetség – „másság”, amit mind az egyénnek, mind a közösségnek el kell fogadni. A jól megválasztott önismereti játékok iránytűt adnak a gyerekek kezébe, segítve a tájékozódást az élet, az önismeret különböző kérdéseiben.

Az osztályfőnöki órákon vagy a szakkörökön tartott foglalkozásokat a résztvevők „nagy felfedezésként” élik meg, ahol önmagukat megismerve, kulcsot adnak maguknak és másoknak. A feladatok elvégzése során csiszolódik személyiségük, jellemük. Ez azért is fontos, mert fejlett személyiség nélkül elvész a tehetség.

A tehetséggondozás, személyiségfejlesztés lehetőségei és pedagógiai gyakorlata az Újkerti Nevelési Oktatási Központ Általános Iskolájában

VIZI TÍMEA

Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet, Debrecen

A bemutatandó intézmény mintegy 20 évvel ezelőtt kezdte meg működését Debrecen egyik 30.000 lakost számláló városnegyedében. Egyedülálló építészeti együttes ez, melyben óvoda, iskola, diákothon, sportszárny és uszoda egységet alkot. Emellett egy korszerű könyvtár és egy közösségi ház is található benne, melyek elsősorban a lakótelepen élőket szolgálják, de iskolásaink is rendszeresen látogatják őket.

Iskolánk és óvodánk hosszú évek óta nagy hangsúlyt fektet a gyermekek személyiségének sokoldalú fejlesztésére, képességeik kibontakoztatására. Törekszünk a környezetünkkel való kommunikációra, a pedagógiai célkitűzések optimalizálására. E szemlélet gyakorlati megvalósítása során kialakult három fő irányvonalat kívánja az előadás bemutatni:

1. változatos tevékenységformák kínálata; differenciált oktatási formák alkalmazása, pl. énekkar, szakkörök, szorobánkör, drámapedagógiai csoport, kislétszámú korrekciós osztály, énektagozat, sporttevékenységek, tehetséggondozás testnevelés órán stb.

2. A kimagasló teljesítmények menedzselése, szereplési és versenyzési lehetőségek biztosítása, pl. városi és megyei szintű versenyeken, pályázatokon való részvétel; „házi versenyek”, az év alsósa és az év felsőse címek; diákönkormányzati tevékenységek stb.

3. A „gyenge” oldal kompenzálása, fejlesztése

Az intézetünkben működő mentálhigiénés prevenciós team (logopédus, óvodai fejlesztő pedagógus, mentálhigiénikus, gyermekvédelmi felelős, szociális munkás, pszichológus) munkájának bemutatásával szeretném érzékeltetni, hogyan lehet a személyiség belső erőit mozgósítani, s hogyan nyújtható személyre szabott fejlesztés, segítség.

Az ismertetést végül néhány eset felvázolásával szeretném zárni.

Mentális reprezentáció és intelligencia: adalékok az analógiás transzfer vizsgálatához kreatív személyeknél

ZSIGMOND ISTVÁN

ELTE Pszichológiai Intézet, Budapest

CSEKE ÉVA

Babes Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Dolgozatunkban kreativitás és analógiás transzfer kapcsolatát vizsgáló kísérleteket mutatunk be. Előző vizsgálatok bizonyítják, hogy kreatív személyek esetében a spontán analógiás transzfer előfordulási aránya is magasabb. Kérdéses viszont, hogy mennyire függ ez a feladatinformációk verbális vagy képi kódolásának preferenciájától.

Paivio kettős kódolási elmélete szerint az emberi megismerést két független, de egymással szorosan együttműködő szimbólumrendszer határozza meg, egy verbális és egy nem verbális rendszer. Kísérleti adatok bizonyítják, hogy bár általában a képi kódokra jobban emlékszünk, mint a szavakra, az olyan személyek esetében, akik tevékenységében fontos szerepet tölt be a verbális ingerek kódolása (pl. irodalmárok), az ilyen jellegű ingereket nagyobb hatékonysággal is idézik fel és alkalmazzák. Ennek alapján feltételezhető, hogy az ilyen információkat hatékonyabban is transzferálják új helyzetekre.

Elővizsgálatunkban irodalmi és festői tehetségek kódolási preferenciáit ellenőriztük. Verbális és képi ingerek bemutatása és felidézése esetében is bebizonyosodott, hogy az irodalmi szempontból tehetséges középiskolások a verbális ingereket idézik fel nagyobb hatékonysággal, míg a festők a képi ingereket.

Első kísérletünkben a spontán analógiás transzferképességet vizsgáltuk a kísérleti személyek e két kategóriájánál, verbális és képi bemutatású analóg feladatokkal. Mivel a spontán analógiás transzfer előfordulása a magas intelligenciájú személyek esetében magasabb, a vizsgálatban résztvevő személyek intelligenciaszintjét is felmértük e tényező ellenőrzése érdekében. A varianciaanalízis azt mutatja, hogy a kreativitás és az intelligenciaszint egymástól függetlenül befolyásolják a transzferteljesítményt, valamint hogy ez a teljesítmény nagyobb,

amikor a feladat a kódolási szempontból preferált formában van bemutatva.

A második kísérletben a negatív transzfert vizsgáltuk a kreatív személyek említett két kategóriájánál. Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy mivel a kreatív személyekre jellemző a gondolkodásbeli flexibilitás, a problémamegoldás során nyitottabbak az újabb, hatékonyabb megoldási stratégiák felderítésére. Luchins vizeskancsó-probléma feladatát bemutatva a festői tehetségek szignifikánsabb kisebb funkcionális fixációt mutattak, mint a kontrollcsoport. Az irodalmilag tehetségeseknél a különbség nem volt szignifikáns. Az intelligenciaszint-változó hatását itt is a már említett módon ellenőriztük.

Befejezésül néhány következtetést vonunk le a tehetséges gyerekek iskolai tanítására vonatkozóan, a feladatok bemutatási formái megkülönböztetésének fontosságát hangsúlyozva.

POSZTEREK

A tehetségfejlesztés hétköznapi kérdései

GYÖRGYINÉ HARSÁNYI JUDIT
Nevelési Tanácsadó, Hajdúszoboszló

ELEKNÉ SZARVAS ANETT
Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

A tehetséges gyermek képességeinek kibontakoztatása, fejlesztése, a pedagógus, pszichológus munkáján, erőfeszítésén kívül, a gyermek közvetlen környezetében élő személyektől is megannyi támogatást, ráfordítást igényel. Ezekre a tevékenységekre azonban – alapvető és nélkülözhetetlen szerepük ellenére – csak az utóbbi időben kezdenek kellő mértékben odafigyelni a szakemberek is. Ezen talán azért sem lehet csodálkozni, mert olyan háttérmunkálatokról van szó, amelyek kevésbé mérhetőek és kevésbé látványosak.

Azt gondoljuk, a tehetségesekkel való foglalkozás alapvető eleme a családtagok által végzett támogató tevékenység, mint pl.: a gyermek elkísérése az iskolába, a vele való tanulás, egyéb iskolai és iskolán kívüli programok biztosítása, anyagi támogatása.

Kérdőíves vizsgálatunkkal a tehetséggondozás olyan aspektusait próbáltuk megragadni, melyeket hazánkban eddig még átfogó vizsgálat nem ölelt fel. A kérdőíveket olyan szülőkhöz juttattuk el, akiknek gyermek Kelet-Magyarország valamelyik tehetséggondozással foglalkozó általános iskolájába jár. A vizsgálatban arra voltunk kíváncsiak, hogy pl.: a család szerkezete, a szülők iskolai végzettsége, a tehetségterület stb. hogyan befolyásolják a tehetséges gyermekkel való foglalkozást, idői és anyagi ráfordítást. Eredményeink egyben képet nyújtanak arról is, hogy milyen eltérések vannak az egyes iskolák között a szülőkre háruló költségek, áldozatvállalások terén, vagyis hogy hol, milyen „ára” van a tehetség fejlesztésének.

A magyarországi középkori várak története. Egy lehetséges gazdagító, szakköri program terve 12-14 éves tehetséges tanulók számára

HAKLNÉ PAPP MAGDOLNA
Békessy Béla Általános Iskola, Debrecen

A tehetséges tanulók gyakran nagyon eltérő igényűek és fejlettségűek, ezért a programokat célszerű magának a tanárnak elkészíteni, esetleg adaptálni, kerülve a merev tantervkészítési szabályokat.

A szakkör célja

A tehetségesek erős oldalának fejlesztése, érdeklődésük figyelembe vételével. Fejlesztani azokat a képességeket (kreativitás, divergens gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás, stb.), melyeket a helyi tanterv nem, vagy nem olyan mértékben fejleszt, mint ahogy a tanulók igénylik.

Másodlagos cél

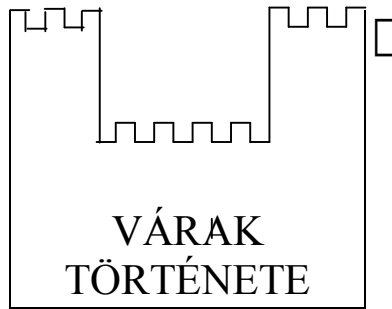
Tehetségdiagnosztika, bizonyos gyengébb képességek fejlesztése

A szakkör tartalma

Néhány középkori magyar vár történetének feldolgozása komplex (integrált) módon

1. TÖRTÉNELEM □

kortörténet
gazdaságtörténet
hadtörténet
kultúrtörténet

3. ÉLETMÓD □

néprajz
szokások, néphagyományok
kézművesmesterségek

2. MŰVÉSZETEK

irodalom
zene
képzőművészet
építészet

alapvető elméleti és gyakorlati ismeretek
tevékenységközpontú megközelítésben

4. KIRÁNDULÁSOK

idegenforgalmi ismeretek
szervezési ismeretek
környezetkultúra

A tanulók *választhatnak* a négy „témakör” közül.

Ehhez a *négy tartalmi részhez négy célrendszer, négy követelményrendszer és négy feltételrendszer* is tartozik, melyek egyenként is összhangban állnak a tehetségfejlesztés céljaival és elveivel.

A szakkör újszerűsége abban áll, hogy figyelembe veszi a tehetségesek speciális jellemzőit (Renzulli modellből kiindulva). Nem teljesítmény, hanem *tevékenységközpontú*.

Civil szervezetek szerepe a tehetséggondozásban

MEZŐ FERENC

Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

Hazánkban a tehetséggondozás bázisát elsősorban a közoktatási intézmények alkotják – s ezzel kapcsolatos feladatukat az iskola pedagógiai programja, helyi tanterve, vezetése és pedagógus gárdája függvényében gyakorolják. Mindazonáltal (s ezt inkább, mint tényt kell tudomásul vennünk, nem pedig rosszálló kritikaként kell értelmeznünk) a legjobb szándékú, legprofesszionálisabb jellegű iskola sem tud, minden igényt kielégíteni; pl.:

- Az iskolai keretek között elsősorban a „tantárgyi tehetségek” érvényesülhetnek, a „tantárgyon kívül” eső szférákban jeleskedő tanulók ritkábban.
- A Cohn-modell – mely a humán képességek univerzumára terjeszti ki a tehetségfogalmat – által megengedett lehetőségeket egyetlen közoktatási (vagy bármilyen másfajta!) intézmény sem képes figyelemmel kísérni, bármilyen széles sávú tehetséggondozó gyakorlatot folytasson.
- Az iskolai környezet sokszor a legjobb szándék ellenére sem eléggé motiváló hatású.

Következtetés: az iskolán kívüli, szervezett keretek között folyó tevékenység kiegészítő jelleggel szolgálhatja a tehetséggondozás ügyét. Erre a civil szervezetek (alapítványok, egyesületek, közhasznú, illetve kiemelten közhasznú társadalmi szervezetek) kiválóan alkalmasak.

E szervezeteknek szerepe lehet például:

- a tehetséggel összefüggő „erős”, illetve gyenge oldalak gondozásában;
- a tehetséggel össze nem függő területek gondozásában;
- gyermek- és ifjúságvédelemben;
- bűnmegelőzésben;
- társas támasz, modell, mentor nyújtásában;
- az önmenedzselés elsajátításában.

Ugyanakkor a társadalmi szervezetek keretein belül működő tehetségfejlesztéssel szemben gyakran hoznak fel etikai, profit orientációval kapcsolatos kritikákat. Ezzel kapcsolatban érvek és ellenérvek sorakoztathatók fel. Tény, hogy etikai és (pszichológiai, pedagógiai) szakmai szempontból egyaránt tarthatatlan, hogy a tehetséges fiatalok kiválasztása és képzése szociális, s főként anyagi háttérüktől (pl. havi egyesületi tagdíj fizetésének lehetőségétől) függjön. Az is tény azonban, hogy a civil szervezeteknek lehetőségük van ezen anyagi terheken jelentősen – akár 100% kedvezményt nyújtva is – változtatni.

Hogyan lehet a tehetséggondozásban érintett civil szervezeteket segíteni? A lehetőségek skálája igen széles: a szakmai tanácsadástól és továbbképzéstől kezdve a menedzselés, illetve PR jellegű feladatokon át a tagközvetítésig, illetve speciális „Élmény turmix” program működtetéséig sok mindent magában foglalhat.

Vallási tehetségek

MOLNÁR BALÁZS

Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Kara

1. A kérdés létjogosultsága, fontossága

- A vallásos élmények tárgya megkérdőjelezhető, de létezésük aligha.
- A vallás egyetemes jelenség, hat társadalmi és egyéni szinten is.
- A kiemelkedő vallási személyek történelmi jelentőségűek, erőteljesen befolyásolják az emberiség fejlődését.

2. A kérdés vizsgálatának nehézségei

Világnézeti szempontból:

Vallás és pszichológia(tudomány) gyakran nem toleráns egymás iránt.

Metodikai szempontból:

- A problémakör gyakran interdiszciplináris megközelítést igényel (pszichológia, teológia, szociológia stb.)
- Sok esetben nehezen mérhető, számszerűsíthető jelenségekről van szó.

3. A vallásos tehetségek típusai, a „plusz”

Sok ember vallásos, vagy él át vallásos élményt. De kik tekinthetők „tehetségesnek” közülük?

Individuális szempontból: az átlagnál intenzívebb vallásos – de még nem patológiás – élményeket átélő személyek

Szociológiai szempontból: akik vallásos élményeik nyomvonalán társadalmi szempontból is – potenciálisan vagy manifeszt módon – kiemelkedő teljesítményekre lesznek képesek.

A két típus nem független egymástól.

A vallás és egyén viszonyában 3 szinten jelentkezhethet a tehetség:

- vallásalapító
- vallásújító
- kiemelkedő követő

A szintek között nem húzhatók éles határvonalak.

4. Részletesebb elemzésre a XIX-XX. században született katolikus szenteket választottam ki.

Indoklás:

- A katolicizmus jelentős és nagy hatású irányzat.
- A szentté avatottak jól körülhatárolható kör (természetesen e körön kívül is beszélhetünk katolikus tehetségekről).
- A XIX-XX. századi szűkítés magyarázata, hogy e korszakból már több az írásos anyag, illetve a kulturális-társadalmi hatások (amelyek a vallásos tehetségek kibontakozásában nagy befolyással bírnak) jobban hasonlítanak a mai koréhoz, mint a régebbi évszázadokban.

Vizsgálati szempontok:

- szociokulturális háttér, családi hatások (vallásosság, családszerkezet stb.)
- életkori adatok (megtérés időpontja, alkotás kezdete stb.)
- a kiemelkedőség területe(i)
 - a) elméleti munkásság
 - b) közösségi tevékenység
- személyközi kapcsolatokban (pl. karizmatikus, megnyerő, barátságos stb.)
- társadalmi szinten (pl. intézmény létrehozás)
- c) érzelmi/fiziológiás (pl. elragadtatott állapotok, stigmatizáció stb.)
- gyermekkori jelzések, jellemzők

5. Következtetések levonása

A fejlesztés feladatai: tehetsége járuljon hozzá az érett személyiség kialakulásához; lehetőség szerint nyilvánuljon meg konstruktív tevékenységekben)

Tehetséggondozás a Dózsa György Általános Iskolában, a tanulás tanítása

NAGY MÁRIA – FAZEKAS SÁNDORNÉ
Dózsa György Általános Iskola, Debrecen

Kiindulási alapok:

Iskolánkba magasan kvalifikált szülők gyermekei járnak, akik elvárják gyermeküktől a maximális megfelelést az iskola követelményeinek, s ennek érdekében sok segítséget nyújtanak az otthoni felkészüléshez. Sajnos a tanulók még így sem tudnak maradéktalanul megfelelni az iskolai elvárásoknak, aminek okát a következőkben látjuk: a tanulás-hoz való nem megfelelő viszony, a rossz tanulási szokások, a nem megfelelő alapkészségek – olvasási készség, figyelem, memória –, a helyes önismeret hiánya, az önbizalom hiánya.

Célrendszer:

- személyiségfejlesztés, önismeret, önbizalom
- a tanulási szokások formálása
- a tanulóhoz szükséges alapkészségek fejlesztése
- saját tanulási módszerek kialakítása

A célok megvalósítását szolgáló *hálóterv* készítésének menete:

1. Osztályonként egész tanévre szóló képességfejlesztő tervet készítettünk.
2. Felmértük, hogy a tanulóhoz szükséges részképességek terén hogyan állnak a gyerekek, s mi jellemző ennek alapján az egész osztályra, mely területek fejlesztése a legszükségesebb.
3. Megvizsgáltuk, hogy melyik tantárgyban, melyik tanulási részképesség fejlesztésére van lehetőség. Az osztályfőnök is részt vett a munkában.
4. A szaktanárok egyéni tervet készítettek saját tantárgyukból az egész éves tananyagot feldolgozva hónapokra lebontva – ez az úgynevezett *fonalterv*. A fonaltervekből létrehoztuk a *hálótervet*, amelyik osztályonként, hónapokra lebontva tartalmazza a különböző tantárgyakban folyó fejlesztési területet, ügyelve az átfedések elkerülésére.
5. Az év végi eredmények összehasonlítása az év eleji felméréssel

Tehetséggondozó foglalkozás a miskolci Kazinczy Ferenc Általános Iskolában

NÉMETHNÉ DÁVID IRÉN

B.-A.-Z. Megyei Pedagógiai Intézet, Miskolc

A foglalkozás célja: (1) az iskolai fejlesztést kiegészítő program nyújtása a kiemelkedő képességű tanulók számára; (2) a főleg matematikából tehetségesnek mutakozó tanulók felismerése, kiválasztása; (3) ismeretszerzési módok és tanulási technikák megismertetése, elsajátíttatása; (4) versenyszellem kialakítása; (5) személyiségfejlesztés.

A foglalkozások ideje:

1999. október 15. – 2000. május 15., minden 2. héten 15:00-16:30.

A résztvevők összetétele:

3. és 4. o. tanulók (négy 4. és három 3. osztályból, lányok-fiúk), 8,5-10,5 évesek

A foglalkozások rendje:

A tagok bármikor kimehetnek szükségleteik elvégzésére. Önként választják meg ülésrendjüket, füzetük méretét, jegyzetkészítésük terjedelmét, minőségét, a feladatokba való bekapcsolódás ütemét és mértékét, s a feladatok megoldásának módszerét, melyet gyakran ismertetnek a társaikkal. Az elvégzett feladatokat minden foglalkozás végén pontozási rendszer alapján értékeljük, ami további jó teljesítményre ösztönzi a gyerekeket.

Tapasztalataim:

A két évfolyam együttes fejlesztése nem jelent semmilyen hátrányt a gyermekeknek, mert a feladatok minősége olyan, ami ennek a két korcsoportnak egyaránt megfelelő, nem a tantervi követelményekre épülő. Előnye viszont, hogy az osztályokon kívül is alakul ki közösség, a tanulók megbecsülik egymás teljesítményét, egészséges a versenyszellem.

A konferenciára készített tablónkon egy szakköri foglalkozás anyagát és annak megoldási lehetőségeit mutatom be.

MŰHELYFOGLALKOZÁS

Az OM működésének vázlata

PIGNITZKYNÉ LUGOS ILONA
Vörösmarty Mihály Gimnázium, Budapest

A munka edző (18 éven felüli személy, aki egyetért a program szellemével) irányítása alatt folyik. Minden csapatban 5-7 gyerek van, akik a feladatok megoldásán dolgoznak. Minden évben új feladatokat dolgoznak ki, melyek 4 életkori kategóriában teszik lehetővé a versenyzést. Az I., II. és III. életkor alapján kijelölt kategória. A IV. pedig az USA-ban egyetemisták és katonai főiskolások számára indul.

A verseny először országos, majd világméretűekben folyik. Világszerte tízmillió gyerek vesz részt a programban, és ez a szám folyamatosan emelkedik. Magyarországot minden évben a Magyar OM Bajnokság győztes csapata képviseli.

A diákoknak különféle (de életkori kategóriánként azonos) feladatokat kell megoldaniuk. Az OM Verseny szerkezete helyet ad mind a technikai, mind a humán érdeklődésnek. A problémák alapvetően két csoportra oszthatók: a *hosszú távú* és a *rövid távú* problémák csoportjára. Ezen problémacsoportok közötti alapvető különbség, hogy a hosszú távú probléma megoldására a versenyző csapatnak hónapok állnak a rendelkezésére, míg a rövidtávú problémákat csak a bajnokságon ismerik meg, és ott is kell megoldaniuk.

Az OM Programot az OM Program Társadalmi Szervezete irányítja 1993 óta. Alapító elnöke Pethő Éva, az ő érdeme az OM meghonosítása. A jelenlegi vezetés a korábbi edzőkből és versenyzőkből alakult ki. Legfontosabb tervük a résztvevők körének bővítése.

NÉVMUTATÓ

BALLA LÁSZLÓ, 19, 20
BALOGH LÁSZLÓ, 21
BALOGHNÉ RÉPÁSI ÉVA, 23
BANÁNÉ SZŐKE ILONA, 25
BARTHA JÁNOSNÉ, 27
BECS KATALIN, 82
BOHDANECZKYNÉ SCHÁG JUDIT, 28
BORDINÉ TÖRÖK MÁRIA, 29
BÓTA MARGIT, 30, 31
BOZSIK MARIANNA, 30
BUDAYNÉ KÁLÓCZI ILDIKÓ, 33
BUN ZOLTÁNNÉ, 34
CZEIZEL ENDRE, 35
CSEKE ÉVA, 85
DOROGI LÁSZLÓ, 36
DURÓNÉ KECSKÉS ZSUZSA, 37
ELEKNÉ SZARVAS ANETT, 89
ESTEFÁNNÉ VARGA MAGDOLNA, 79
FARKAS GYÖRGY, 38
FAZEKAS SÁNDORNÉ, 96
FICZEKNÉ MOLNÁR MÁRIA, 40
FUTKOS ANDRÁSNÉ, 41
GELLÉN JÁNOS, 42
GROSS, MIRACA, 11
GYÖRGYINÉ HARSÁNYI JUDIT, 43, 89
GYŐRIK FERENC, 44
HAKLNÉ PAPP MAGDOLNA, 45, 90
HUNYADY GYÖRGY, 12
JÁSZBERÉNYI ANDRÁSNÉ SZENDŐFI ÉVA, 47
JUHÁSZ KATALIN, 53
KELEMEN LAJOS, 48
KIRÁLY MIHÁLY, 49
KISS ATTILA, 50
KISS ATTILÁNÉ, 50
KISS SÁNDORNÉ, 21
KOMÁROMI JULIANNA, 51
KOTORMÁN MIHÁLY, 52
KOVÁCS ANDRÁS, 53

LENKEY CSABA, 54
LIESHOUT, ERNEST VAN, 14
MARTINKÓ JÓZSEF, 56
MÁTH JÁNOS, 30
MEGYESI MÁRIA, 57
MENYHÁRT ÉVA, 58
MEZŐ FERENC, 60, 92
MIHÁLYI ZOLTÁNNÉ, 62
MOLNÁR BALÁZS, 94
MOLNÁRNÉ DUSCHEK ESZTER, 20
NAGY KÁLMÁN, 21
NAGY MÁRIA, 96
NÉMETHNÉ DÁVID IRÉN, 97
PAPP KORNÉL, 63
PÁSKUNÉ KISS JUDIT, 65
PÁSZTOR ANDRÁSNÉ, 66
PÁSZTORNÉ KURUCZ MÁRTA, 67
PETŐNÉ HORVÁTH MÁRIA, 68
PIGNICZKYNÉ LUGOS ILONA, 69, 101
PÓCSINÉ ERDEI IRÉN, 33
POLONKAI MÁRIA, 70
RÁKOS PIROSKA, 73
RÓZSA LÁSZLÓNÉ SZABÓ DÓRA, 72
SAJTÓSNÉ FÖLDES KATALIN, 21
SALLAY HEDVIG, 73
SIVADÓ CSABA, 74
SZEGEDI ERVIN, 28
SZOMBATHY GÉZÁNÉ, 75
SZÚCS FERENCNÉ, 76
SZÚCS SÁNDORNÉ, 75
TASKÓ TÜNDE, 79
TÖLTSZÉKI GYULÁNÉ, 76
ÜVEGES MÁRIA ÉVA, 78
VANTASSEL-BASKA, JOYCE, 16
VARGÁNÉ DÁVID MÁRIA, 79
VELKEY LÁSZLÓ, 80
VERESSNÉ SZENTLÉLEKY KLÁRA, 81
VIGH IBOLYA, 82
VIZI TÍMEA, 84
ZSIGMOND ISTVÁN, 85